

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επιστημών Διοίκησης και Οικονομίας

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

Διπλωματική Εργασία

**«Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΕ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΕΤΑΙΡΙΑ»**

**που υποβλήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής
του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου ως μέρος των
απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική από την**

ΣΗΦΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΜΛ 217

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

2020

ΔΗΛΩΣΗ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ COPYRIGHT

« Ο μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός-ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κ.λπ.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

« Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Ταχυνάκης Παναγιώτης (Επιβλέπων)
- Σαμαρά Αγγελική (Μέλος)
- Αρβανίτης Σταύρος (Μέλος)

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.»

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες καθηγητές του τμήματος που με τη βοήθειά τους αλλά και με τις γνώσεις που μου έδωσαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, κατάφερα να ολοκληρώσω το Μεταπτυχιακό αυτό πρόγραμμα. Τέλος ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Ταχυνάκη Παναγιώτη, ο οποίος με τη βοήθειά του, συντέλεσε στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΕ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
1.1. Αντικείμενο Ελεγκτικής.....	11
1.2.Ορισμός Εσωτερικού Ελέγχου	13
1.3. Σκοπός εσωτερικού ελέγχου	17
1.4.Είδη Εσωτερικού Ελέγχου.....	19
1.5. Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου	22
1.6. Αναγκαιότητα εσωτερικού έλεγχου	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	27
2.1. Εισηγμένες Επιχειρήσεις.....	27
2.2. Ανασκόπηση Νομοθετικού Πλαισίου Εσωτερικού Ελέγχου.....	29
2.3. Εσωτερικός Έλεγχος σε Εισηγμένες Εταιρείες στην Ελλάδα	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ	39
3.1. Στάδια και Ανάλυση Ελεγκτικής Διαδικασίας	39
3.2. Στόχοι Εσωτερικού Ελέγχου	44
3.3. Ο ρόλος των Ελεγκτών και της Ελεγκτικής Επιτροπής	45
3.4 Κώδικας Δεοντολογίας Εσωτερικών Ελεγκτών	48
3.5 Χαρακτηριστικά Εσωτερικών Ελεγκτών.....	49
3.6. Τα αποδεικτικά στοιχεία στη διαδικασία του Εσωτερικού Ελέγχου.....	50
3.7 Ξενόγλωσση αρθρογραφία για τον Εσωτερικό Έλεγχο	51
4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	54
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	57

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο εσωτερικός έλεγχος είναι μία από τις σημαντικότερες λειτουργίες κάθε επιχείρησης, επειδή αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο για την αύξηση της ποιότητας των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και την εξασφάλιση της εγκυρότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να περιγράψει και να αναλύσει το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών στην Ελλάδα. Το θέμα καλύπτεται μέσα από την ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας πάνω στο θέμα, καθώς και των σχετικών νομοθετικών πλαισίων, και τα κυριότερα ζητήματα που τίγονται είναι η έννοια, ο σκοπός και η αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες, ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, τα νομοθετικά πλαίσια του εσωτερικού ελέγχου και οι διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου. Η ανασκόπηση της αρθρογραφίας για τον εσωτερικό έλεγχο στις εισηγμένες επιχειρήσεις στην Ελλάδα, δείχνει ότι η χώρα έχει κάνει μια σειρά από σταδιακά βήματα μετά τη δεκαετία του 2000, μέχρι και το 2013, όπου ο Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης θέσπισε σαφώς όλες τις απαραίτητες διαδικασίες και ρόλους των εμπλεκόμενων μερών στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου. Αν και το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, όπως η μεγάλη συγκέντρωση των μεγαλύτερων μετοχών στα ΔΣ στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, ήταν παράγοντες που συνέβαλλαν στην καθυστέρηση της υιοθέτησης της διεθνούς ελεγκτικής πρακτικής στην Ελλάδα, σήμερα οι περισσότερες επιχειρήσεις έχουν κατανοήσει τη σημασία του, στην επιτυχή εκτέλεση των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων, στην αποτροπή σφαλμάτων και παρατυπιών και στην ενίσχυση της ακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων.

Λέξεις Κλειδιά: Εσωτερικός έλεγχος, Εισηγμένες εταιρείες, Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, Νομοθετικό Πλαίσιο, Ελεγκτική Επιτροπή, Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης

ABSTRACT

Internal control is a function of great importance in every business because it consists a valuable tool for increasing the quality of financial information and ensuring the validity of financial statements. The purpose of this study is to describe and analyze the context in which the internal audit process takes place in Greek listed companies in the Athens Stock Exchange. The issue is covered through Greek and international literature review on the subject, as well as the relevant legislative frameworks. The main issues raised are the concept, the purpose and the necessity of internal control in listed companies, the way of organization and operation of the internal control system, the internal control frameworks and the internal control procedures. Article reviews on internal control in listed companies in Greece shows that the country has made several gradual steps since the 2000s, until 2013, when the Greek Corporate Governance Code clearly established all the necessary procedures and roles of the parties involved in the internal control process. Although the small size of companies, as well as the large concentration of larger shares in BoDs in larger companies, contributed to the delay in the adoption of international audit practice in Greece, today most businesses have understood its importance in the successful implementation of their business activities, the prevention of errors and irregularities and the enhancement of the accuracy of the financial statements.

Keywords: Internal Audit, Listed Companies, Athens Stock Exchange, Legislative Framework, Audit Committee, Hellenic Code of Corporate Governance

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εσωτερικός έλεγχος έχει αναγνωριστεί ως η κύρια κινητήρια δύναμη της αποκάλυψης των χρηματοοικονομικών πληροφοριών των επιχειρήσεων, η οποία στοχεύει στην αύξηση της ποιότητας των διαθέσιμων πληροφοριών στα ενδιαφερόμενα μέρη της επιχείρησης, στη διασφάλιση της διαφάνειας στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση και στην αύξηση της εμπιστοσύνης μεταξύ διαχειριστών και μετόχων (Drogalas et al 2016).

Η αυξανόμενη ανάγκη για διαφάνεια στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και την οικονομική πληροφόρηση είναι υψίστης σημασίας για έναν οργανισμό προκειμένου να επιτύχει, ιδιαίτερα σε αυτή την ασταθή οικονομική περίοδο που διανύει η Ελλάδα (Drogalas et al, 2016), και σε ένα πλαίσιο όπου η τρέχουσα παγκόσμια οικονομική ύφεση ήταν εν μέρει απόρροια της μη ύπαρξης ή ελλιπούς λειτουργίας μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης και διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου στις επιχειρήσεις (Aebietal, 2012).

Στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία κανονισμών και θεσμών εσωτερικού ελέγχου πραγματοποιήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 90, με τη θέσπιση ενός νομοθετικού πλαισίου (νόμος 273/1999), για τη λειτουργία τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις δημόσιες επιχειρήσεις. Αντίστοιχα για τις εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ, το πρώτο σημαντικό βήμα προς την δημιουργία ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου ήταν η απόφαση 5/204/14-11-2000 της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, η οποία όρισε ότι το ΔΣ των εταιρειών θα προβαίνουν στη σύσταση ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου, με την ευθύνη της συνεχούς παρακολούθησης της λειτουργίας της επιχείρησης σε θέματα σχετικά με την εφαρμογή του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας (Kontogiorgis και Filos, 2012).

Η νομοθεσία σταδιακά εξελίχθηκε (νομοθεσίες 3016/2002, 3429/2005, 2577/2006, 3693/2008, 3873/2010), ώστε τελικά αναπτύχθηκε ο Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης, ο οποίος αποτελεί το ευρέως αποδεκτό πρότυπο για τους ρόλους, τις λειτουργίες, τις ευθύνες και τις αρμοδιότητες των τμημάτων εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων, των ελεγκτών και των επιτροπών ελέγχου (ΕΚΕΔ, 2013).

Σήμερα όλες οι εταιρείες που λειτουργούν στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και αυτές που επιθυμούν να εισέλθουν, πρέπει υποχρεωτικά να έχουν τμήμα

εσωτερικού ελέγχου και μια ελεγκτική επιτροπή. Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ένα μέσο που βοηθά και βελτιώνει την αποδοτικότητα της λειτουργίας της εταιρείας και των οικονομικών της αποτελεσμάτων, και συστήνεται από το ΔΣ. Η ανεξαρτησία των μελών των επιτροπών εσωτερικών ελέγχου, όσο και των εσωτερικών ελεγκτών είναι πολύ σημαντική στη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου (Petsinidou, 2018).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να περιγράψει και να αναλύσει το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών στην Ελλάδα. Για την αποτελεσματική κάλυψη του θέματος, η εργασία χωρίστηκε σε τρία συνολικά κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσει το θεωρητικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου, όπου καταγράφονται και αναλύονται θέματα όπως το αντικείμενο της ελεγκτικής διαδικασίας, ο ορισμός του εσωτερικού ελέγχου, ο σκοπός του, τα είδη του εσωτερικού ελέγχου και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και ο τρόπος λειτουργίας τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς αρθρογραφίας, γύρω από θέματα όπως η ίδρυση και η λειτουργία του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών και οι εξελίξεις στα τέλη της δεκαετίας του 90 και στο ξεκίνημα του 2000 στην ελληνική κεφαλαιαγορά, οι οποίες έκαναν επιτακτική την ανάγκη για τη θέσπιση νομοθετικών πλαισίων σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου σε εισηγμένες και μη επιχειρήσεις. Ο ρόλος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ήταν πολύ σημαντικός σε αυτή τη διαδικασία και για το λόγο αυτό γίνεται σχετική αναφορά. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται επίσης μια πλήρης ανασκόπηση και κριτική του νομοθετικού πλαισίου του εσωτερικού ελέγχου, και του τρόπου με τον οποίο έχει εξελιχθεί από το 2000 μέχρι και σήμερα. Η ανασκόπηση σημαντικών ερευνητικών μελετών πάνω σε σχετικά θέματα, η οποία γίνεται επίσης στο κεφάλαιο αυτό, αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο σταδιακά ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου κατέστη σημαντικός από τις επιχειρήσεις, καθώς επίσης και τον ρόλο του εσωτερικού ελέγχου γενικά, τους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική εφαρμογή του και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει στην απόδοση της επιχείρησης.

Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί ένα πιο πρακτικό μέρος της παρούσας εργασίας, όπου αναλυτικά καταγράφονται οι διαδικασίες, τα στάδια και η ανάλυση των ελεγκτικών διαδικασιών, οι στόχοι του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες, ο ρόλος των ελεγκτών του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, καθώς και των ελεγκτικών επιτροπών, και τέλος τα αποδεικτικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου.

Τα σημαντικότερα ευρήματα της εργασίας συνοψίζονται στην ενότητα των συμπερασμάτων, όπου επίσης συζητείται η συμβολή της παρούσας εργασίας και γίνονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο πρώτο κεφάλαιο του παρόντος κειμένου θα παρατεθεί το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται ο Εσωτερικός Έλεγχος. Βαρύτητα, επίσης δίνεται στον ορισμό του αντικειμένου και τη διαχρονική διαμόρφωσή του. Αναλύεται, ο σκοπός, τα είδη και τα συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου και εν κατακλείδι θα εξεταστεί που έγκειται η αναγκαιότητα όλων των παραπάνω.

1.1.Αντικείμενο Ελεγκτικής

Η σωστή λειτουργία των κεφαλαιαγορών εξαρτάται από την ακρίβεια, την αξιοπιστία και την αντικειμενικότητα των στοιχείων που απεικονίζουν την οικονομική φύση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων και οργανισμών, τα οποία επίσης αποτελούν τη βάση για την αξιολόγηση της τρέχουσας προόδου των μακροπρόθεσμων στόχων τους. Εάν η αγορά δεν λαμβάνει αξιόπιστα δεδομένα, οι επενδυτές δεν λαμβάνουν βέλτιστες αποφάσεις το οποίο οδηγεί σε απώλεια χρημάτων, ενώ από την άλλη χάνουν την εμπιστοσύνη τους στο σύστημα, οδηγώντας στη συνολική αποτυχία του (Kagermann et al 2008).

Επιπρόσθετα, δεδομένου ότι οι λογιστικές συναλλαγές καθίστανται όλο και πιο περίπλοκες καθώς οι εταιρείες συμμετέχουν σε πιο περίπλοκες δομές καθώς και σε πιο περίπλοκες συναλλαγές, η πολυπλοκότητα του συστήματος αυξάνεται, ενώ από την άλλη οι τάσεις παγκοσμιοποίησης της οικονομίας κατά τα τελευταία χρόνια, απαίτησαν την μετακίνηση προς την κατεύθυνση της παγκόσμιας εναρμόνισης των λογιστικών προτύπων (Kagermann et al, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό, η επιστήμη της Ελεγκτικής ως κλάδος της λογιστικής επιστήμης, σύμφωνα με τον Παπαστάθη (2014:52) πραγματεύεται *«τους γενικούς κανόνες, όρους και προϋποθέσεις για τη διενέργεια του ελέγχου σε κάθε επιχείρηση, οικονομική μονάδα, ή φορέα που στοχεύει στη διαφύλαξη και τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων, καθώς και στην ανάπτυξη και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού»*.

Στο πλαίσιο της Ελεγκτικής, η λειτουργία του ελέγχου, αναφέρεται στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων και μπορεί να

οριστεί, σύμφωνα με τους Gramling, Rittenberg και Johnstone (2010:5), ως η «*συστηματική διαδικασία της αντικειμενικής απόκτησης και αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τους ισχυρισμούς για τις οικονομικές ενέργειες και γεγονότα των επιχειρήσεων, προκειμένου να εξακριβωθεί ο βαθμός αντιστοιχίας μεταξύ αυτών των ισχυρισμών και των καθορισμένων κριτηρίων, καθώς και η κοινοποίηση των αποτελεσμάτων στα ενδιαφερόμενα μέρη*».

Οι Kagermann et al (2008:2), σε έναν πιο λεπτομερή ορισμό αναφέρουν ότι ο έλεγχος ορίζεται «*ως μια συστηματική διαδικασία αντικειμενικής απόκτησης και αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση μιας οντότητας, μιας περιοχής δραστηριότητας της, μιας επιχειρηματικής διεργασίας, ενός οικονομικού λογαριασμού ή ενός ελέγχου και η σύγκρισή της με προκαθορισμένα, αποδεκτά κριτήρια και την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων στα ενδιαφερόμενα μέρη*». Τα κριτήρια, με βάση τα οποία γίνεται η σύγκριση μπορεί να είναι, είτε ένα νομικό ή κανονιστικό πρότυπο, είτε οι εσωτερικές πολιτικές και διαδικασίες.

Οι έλεγχοι αποτελούν μέρος του συνολικού συστήματος ελέγχου ενός οργανισμού και έχουν μια σειρά από σημαντικές λειτουργίες. Πρώτον, μπορούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί ανίχνευσης – το οποίο σημαίνει ότι μέσω των ελεγκτικών ερευνών τους, οι ελεγκτές μπορούν να εντοπίσουν και να αξιολογήσουν τα λάθη ή τις παραλείψεις ή τις διαφορές μεταξύ της τρέχουσας κατάστασης και των προκαθορισμένων κριτηρίων. Δεύτερον, οι έλεγχοι μπορεί να είναι προληπτικής φύσης, έτσι ώστε να μην εμφανίζονται σφάλματα, ανακρίβειες και δόλιες δραστηριότητες. Τέλος, τα αποτελέσματα των ελέγχων θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό και την πρόταση οποιωνδήποτε πιθανών βελτιώσεων στην ελεγχόμενη οντότητα (Kagermann et al, 2008).

Οι έλεγχοι συνεπάγονται τη σύγκριση της τρέχουσας, υπάρχουσας κατάστασης μιας διαδικασίας, μιας οργάνωσης ή ενός λογαριασμού με προκαθορισμένα, αποδεκτά κριτήρια. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ποικιλία διαδικασιών ελέγχου. Οι διαδικασίες ελέγχου είναι οι δραστηριότητες που εκτελεί ο ελεγκτής προκειμένου να συγκεντρώσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για να εξασφαλίσει εύλογη βάση για τη γνώμη ελέγχου. Παραδείγματα ορισμένων διαδικασιών ελέγχου που είναι διαθέσιμες στους ελεγκτές περιλαμβάνουν: τη παρατήρηση του προσωπικού ή των διαδικασιών, τη φυσική των περιουσιακών

στοιχείων, έρευνες ή συνεντεύξεις με το προσωπικό, επιβεβαίωση με εξωτερικά μέρη, επανυπολογισμός δεδομένων, εξέταση εγγράφων και αναλυτικές διαδικασίες. Ο τελικός στόχος των ελέγχων είναι η διαφύλαξη των συμφερόντων των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένων των επενδυτών και των πιστωτών. Από αυτή την άποψη, οι έλεγχοι πρέπει να συμμορφώνονται με τα υπάρχοντα εθνικά ή διεθνή πρότυπα και τους ισχύοντες κανονισμούς (Kagermann et al, 2008).

1.2.Ορισμός Εσωτερικού Ελέγχου

Στη δεκαετία του 1990 η Επιτροπή Οργανισμών Χορηγιών της Επιτροπής Treadway (Committee of Sponsoring Organisations of the Treadway Commission-COSO), είχε ορίσει τον εσωτερικό έλεγχο ως μια διαδικασία που έχει σχεδιαστεί ώστε να παρέχει εύλογη βεβαιότητα στα ενδιαφερόμενα μέρη των επιχειρήσεων και οργανισμών σχετικά με την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρηματικών λειτουργιών και τη συμμόρφωση με τα ισχύοντα πρότυπα, νόμους και κανονισμούς (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Σήμερα ωστόσο το περιεχόμενο του εσωτερικού ελέγχου έχει υποστεί σημαντική αλλαγή. Το Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (ΕΙΕΕ), το οποίο είναι ο εθνικός επαγγελματικός οργανισμός που επιβλέπει την καθοδήγηση, πιστοποίηση, εκπαίδευση και έρευνα του εσωτερικού ελέγχου, και μέλος του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών (Institute of Internal Auditors – ΙΙΑ), ορίζει τον εσωτερικό έλεγχο ως: *«μια ανεξάρτητη, αντικειμενική διασφάλιση και συμβουλευτική δραστηριότητα που αποσκοπεί στην προσθήκη αξίας και τη βελτίωση των λειτουργιών των οργανισμών. Βοηθάει έναν οργανισμό να επιτύχει τους στόχους του θέτοντας μια συστηματική, πειθαρχημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνου, ελέγχου και διακυβέρνησης»* (Εσωτερικός Έλεγχος, 2018).

Ο σύγχρονος αυτός ορισμός καταδεικνύει το μετασχηματισμό που έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια ο εσωτερικός έλεγχος όσον αφορά τον ρόλο του και τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτός. Στο παρελθόν, ο εσωτερικός έλεγχος

θεωρήθηκε ως λειτουργία υποστήριξης της διαχείρισης και είχε επικεντρωθεί γενικά σε οικονομικά και λογιστικά θέματα (Pickett, 2010).

Σήμερα ο ρόλος του μπορεί να είναι η ενεργός διαχείριση των κινδύνων, η οποία - παράλληλα με τον παραδοσιακό έλεγχο - αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εταιρικής διακυβέρνησης. Ο εσωτερικός έλεγχος δεν επικεντρώνεται πλέον μόνο στις συναλλαγές που έγιναν στο παρελθόν για να διαπιστωθεί εάν τα συστήματα ελέγχου ήταν αποτελεσματικά. Οι σύγχρονοι εσωτερικοί ελεγκτές επιδιώκουν επίσης να εντοπίσουν τους πιθανούς κινδύνους που ενδέχεται να επηρεάσουν δυσμενώς τον οργανισμό, καθώς και να αξιολογήσουν τους μηχανισμούς ελέγχου που θα τους αποτρέψουν ή θα τους ελαχιστοποιήσουν. Επιπλέον, οι δραστηριότητες των εσωτερικών ελεγκτών δεν περιορίζονται πλέον αυστηρά στα καθήκοντα ελέγχου. Η παροχή συμβουλών προς τη , θεωρείται σήμερα ένας σημαντικός και διευρυνόμενος ρόλος για τους εσωτερικούς ελεγκτές. Έτσι, όταν οι εσωτερικοί ελεγκτές εντοπίζουν τομείς βελτίωσης κατά τη διάρκεια των τακτικών ελεγκτικών εργασιών τους, προτείνουν επίσης συστάσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η οργάνωση μπορεί να βελτιώσει τις δραστηριότητές της (Pickett, 2010).

Υπάρχουν πολλά μέρη που εμπλέκονται στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου. Το διοικητικό συμβούλιο, συνήθως μέσω της επιτροπής ελέγχου, έχει εποπτική ευθύνη για τη διοίκηση και αναθέτει στον ελεγκτή να ελέγξει τις οικονομικές καταστάσεις και να ετοιμάσει ανεξάρτητη γνωμοδότηση για τις οικονομικές καταστάσεις. Η Διοίκηση έχει αρμοδιότητες για (α) την κατάρτιση και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, (β) το σχεδιασμό, την εφαρμογή και τη διατήρηση του εσωτερικού ελέγχου της οικονομικής πληροφόρησης και (γ) την παροχή στους ελεγκτές πληροφοριών σχετικών με τις οικονομικές καταστάσεις. Η δουλειά του ελεγκτή είναι να παρέχει εύλογη διαβεβαίωση ως προς το αν οι δηλώσεις της διοίκησης είναι ουσιαστικά ακριβείς και παρέχουν μια δημοσίως διαθέσιμη έκθεση βάσει των ευρημάτων του ελεγκτή. Οι ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις παρέχονται σε τρίτους χρήστες που έχουν κεκτημένο ενδιαφέρον για τον οργανισμό (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Οι εσωτερικοί έλεγχοι επιτρέπουν στη διοίκηση να μεταβιβάσει τη λειτουργία εποπτείας στο τμήμα εσωτερικού ελέγχου. Σε μεγαλύτερες εταιρείες, η διοίκηση δεν

μπορεί να εκτελέσει την ίδια τη λειτουργία του ελέγχου για διάφορους λόγους, όπως η αυξημένη πολυπλοκότητα του λειτουργικού περιβάλλοντος λόγω της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων, η αυξημένη αποκέντρωση στη φυσική θέση και τη λήψη αποφάσεων ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης ή της διεθνοποίησης, και η έλλειψη εμπειρογνομosύνης που απαιτείται για τη διεξαγωγή αποτελεσματικών ελέγχων υψηλής ποιότητας (Arwinge, 2012).

Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί μέρος του εσωτερικού συστήματος παρακολούθησης ενός οργανισμού. Το σύστημα αυτό περιλαμβάνει όλα τα μέτρα παρακολούθησης και τις προφυλάξεις που εφαρμόζονται εντός της εταιρείας για τη διασφάλιση των περιουσιακών στοιχείων και τη διασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας του λογιστικού συστήματος. Τα τελευταία χρόνια, ο εσωτερικός έλεγχος έχει αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη σημασία, το οποίο αποδεικνύεται από τους πολυάριθμους νόμους, κανονισμούς και πρότυπα που απαιτούν τώρα οι οργανισμοί να έχουν λειτουργία εσωτερικού ελέγχου ή αναθεώρηση εσωτερικού ελέγχου (Arwinge, 2012).

Γενικά, ένας εσωτερικός έλεγχος είναι μια διαδικασία πολλαπλών βημάτων με στόχο τον προσδιορισμό του κατά πόσον οι υπάρχουσες διαδικασίες και λειτουργίες (η προϋπόθεση) συμμορφώνονται με προκαθορισμένους κανόνες και κανονισμούς (κριτήρια) ή αποκλίνουν με οποιοδήποτε τρόπο από αυτό το πρότυπο. Πρώτον, για την εκτέλεση του εσωτερικού ελέγχου, οι ελεγκτές προσδιορίζουν και κατανοούν τα κριτήρια με βάση τα οποία πρέπει να γίνει η σύγκριση. Δεύτερον, συγκεντρώνουν στοιχεία σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση. Τρίτον, οι αναλύουν και αξιολογούν τα αποδεικτικά στοιχεία. Η ανάλυση και η αξιολόγηση μπορούν να περιλαμβάνουν (μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων), την παρατήρηση των διαδικασιών, την έρευνα των βασικών συμμετεχόντων στις διαδικασίες, τη σύγκριση των πληροφοριών της τρέχουσας περιόδου με τις πληροφορίες του προηγούμενου έτους, τη σύγκριση των τρεχουσών πληροφοριών με τους προϋπολογισμούς και τις προβλέψεις, τη σύγκριση των τρεχουσών δραστηριοτήτων με εγκεκριμένες πολιτικές και διαδικασίες, τη δειγματοληψία και δοκιμή της πραγματικής απόδοσης με βάση την επιθυμητή και τη χρήση εργαλείων ελέγχου μέσω υπολογιστή για την αναθεώρηση, σύγκριση και ανάλυση μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων. Τέταρτον, βάσει αυτής της ανάλυσης και αξιολόγησης, οι εσωτερικοί ελεγκτές συνάγουν συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των συστημάτων ελέγχου και τον βαθμό στον οποίο η τρέχουσα

κατάσταση πληροί τα απαιτούμενα κριτήρια. Τέλος, τα αποτελέσματα των εργασιών και τα συμπεράσματα που συντάζαν οι ελεγκτές κοινοποιούνται στα σχετικά μέρη (ελεγμένες μονάδες, διοίκηση κ.λπ.) μαζί με τις απαραίτητες συστάσεις για βελτίωση υπό τη μορφή έκθεσης ελέγχου. Είναι ευθύνη της διοίκησης να ενεργεί βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης των ελεγκτών (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Ένας εσωτερικός έλεγχος διεξάγεται γενικά από μια ομάδα ελεγκτών, δηλαδή από περισσότερους του ενός ελεγκτές. Καθώς οι εσωτερικοί έλεγχοι διαφέρουν ως προς το μέγεθος και το περιεχόμενο, το μέγεθος των ομάδων εσωτερικού ελέγχου που εργάζονται σε κάθε έλεγχο παρουσιάζει επίσης διακυμάνσεις. Ένας από τους ελεγκτές ενεργεί ως επικεφαλής της ομάδας και είναι υπεύθυνος για το σχεδιασμό και την επίβλεψη του ελέγχου, καθώς και για την επικοινωνία των αποτελεσμάτων του ελέγχου στη διοίκηση (ενημέρωση), ενώ τα υπόλοιπα μέλη της ελεγκτικής ομάδας εκτελούν τις ελεγκτικές δραστηριότητες (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Μετά τον εσωτερικό έλεγχο, τα αποτελέσματα και τα ευρήματα γνωστοποιούνται στην Επιτροπή Ελέγχου, την ανώτερη διοίκηση και τον υπεύθυνο διευθυντή της ελεγχόμενης μονάδας. Τα αποτελέσματα κοινοποιούνται επίσης στους ενδιαφερόμενους υπαλλήλους. Όπου είναι απαραίτητο, τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη για τα αποτελέσματα του ελέγχου μπορούν να ενημερωθούν επίσης. Αυτά τα μέρη μπορούν να συμπεριλάβουν τους πιστωτές, τους στρατηγικούς εταίρους και τους εξωτερικούς ελεγκτές (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Η Επιτροπή Οργανισμών Χορηγιών της Επιτροπής Treadway έχει καθορίσει κριτήρια για τους ελέγχους, στα οποία πρέπει να βασίζεται η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου. Η COSO είναι ένας ιδιωτικός οργανισμός, *«αφοσιωμένος στη βελτίωση της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης μέσω της επιχειρησιακής ηθικής, των αποτελεσματικών εσωτερικών ελέγχων και της εταιρικής διακυβέρνησης»*. Η COSO παρέχει κριτήρια για τον καθορισμό του εσωτερικού ελέγχου και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του. Περαιτέρω, ορίζει βασικές έννοιες που εξηγούν το σκοπό και την απόδοση του εσωτερικού ελέγχου ως εξής (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010):

[1] Ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια διαδικασία και όχι αυτοσκοπός.

- [2] Ο εσωτερικός έλεγχος επηρεάζεται από τους ανθρώπους. Δεν είναι απλώς εγχειρίδια πολιτικής, αλλά οι άνθρωποι σε κάθε επίπεδο ενός οργανισμού.
- [3] Ο εσωτερικός έλεγχος αναμένεται να παρέχει μόνο εύλογη βεβαιότητα, όχι απόλυτη διασφάλιση.
- [4] Ο εσωτερικός έλεγχος είναι προσανατολισμένος στην επίτευξη στόχων σε μία ή περισσότερες ξεχωριστές αλλά επικαλυπτόμενες κατηγορίες.

Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου πρέπει να παραμείνει ανεξάρτητη από όλες τις άλλες υπηρεσίες του οργανισμού. Αυτό επιτρέπει στους εσωτερικούς ελεγκτές να διατηρούν την αντικειμενικότητα τους καθώς εκτελούν τις ελεγκτικές τους δραστηριότητες. Τέλος ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του οργανισμού. Επομένως, πρέπει να γίνει κατανοητή η στρατηγική, οι στόχοι και η δομή των οργανώσεων πριν προσδιοριστεί ο τρόπος με τον οποίο θα ενσωματωθεί ο εσωτερικός έλεγχος σε αυτές (Arwinge, 2012).

Συνοψίζοντας λοιπόν, ο εσωτερικός έλεγχος δεν επικεντρώνεται πλέον μόνο σε οικονομικά και λογιστικά θέματα, αλλά ο ρόλος του έχει αναπτυχθεί ώστε να περιλαμβάνει την ενεργό αξιολόγηση του κινδύνου και ελέγχου και θεωρείται αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας εταιρικής διακυβέρνησης (Pickett, 2010). Η λειτουργία του αποτελεί μέρος του εσωτερικού συστήματος παρακολούθησης του οργανισμού και κατά συνέπεια πρέπει να τοποθετείται εντός του οργανισμού, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών. Είναι μια διαδικασία πολλαπλών βημάτων με στόχο τον προσδιορισμό του κατά πόσον οι υφιστάμενες διαδικασίες συμμορφώνονται με τους ισχύοντες κανόνες και κανονισμούς (Arwinge, 2012).

1.3. Σκοπός εσωτερικού ελέγχου

Ο σκοπός του εσωτερικού ελέγχου, όπως είδαμε από την προηγούμενη παράγραφο είναι πολλαπλός. Αρχικά περιλαμβάνει την αξιολόγηση των επιμέρους εσωτερικών ελέγχων. Οι έλεγχοι είναι πολιτικές που οι εταιρείες εφαρμόζουν για να διαχειριστούν τον κίνδυνο και να αυξήσουν την πιθανότητα ότι όλοι εργάζονται για

τους ίδιους στόχους και προς τον ίδιο σκοπό. Οι εσωτερικοί ελεγκτές αξιολογούν τους ελέγχους σε τομείς όπως η επιχειρησιακή αποδοτικότητα, η ασφάλεια των δεδομένων και των πληροφοριών και η συμμόρφωση με τα οικονομικά. Οι ελεγκτές κάνουν μια αντικειμενική αξιολόγηση, στον τρόπο με τον οποίο οι έλεγχοι αυτοί εξυπηρετούν τους οργανωτικούς στόχους (Gramling, Rittenberg και Johnstone, 2010).

Ο εσωτερικός έλεγχος εξυπηρετεί επίσης σκοπούς σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση. Ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου στην εταιρική διακυβέρνηση είναι να αξιολογεί κατά πόσο οι διαδικασίες, τα σχέδια και τα πρότυπα της εταιρείας είναι τα πλέον κατάλληλα για την επίτευξη των στόχων της και εξυπηρετούν τους ενδιαφερόμενους με νομικό και δεοντολογικό τρόπο. Έχει γενικά συμβουλευτικό ρόλο, ενημερώνοντας την ομάδα ηγεσίας για θέματα ελέγχου. Ιδιαίτερα σε εταιρείες ή βιομηχανίες που είχαν προβλήματα διακυβέρνησης στο παρελθόν, ένας εσωτερικός έλεγχος μπορεί να αναλάβει έναν πιο επίσημο εποπτικό ρόλο (Pickett, 2010).

Ακόμα ένας σημαντικός ρόλος του εσωτερικού ελέγχου, σχετίζεται με τη διαχείριση του κινδύνου. Κάθε επιχείρηση αντιμετωπίζει καθημερινά κινδύνους και οι εσωτερικοί ελεγκτές επικεντρώνονται στην αξιολόγηση και τον έλεγχο των κινδύνων που θα μπορούσαν να εμποδίσουν τον οργανισμό να επιτύχει τους στόχους του. Ο εσωτερικός έλεγχος εξετάζει την ανοχή της εταιρείας σε κινδύνους και δημιουργεί σχέδια για την ανίχνευση και τον μετριασμό των κινδύνων. Μια βασική του λειτουργία έγκειται στο να παρέχει διαβεβαίωση ότι οι κίνδυνοι έχουν καθοριστεί επαρκώς και έχουν αξιολογηθεί σωστά. Ένας εσωτερικός ελεγκτής μπορεί για παράδειγμα να αξιολογήσει ότι κάποιος αναδυόμενος κίνδυνος δεν λαμβάνεται δεόντως υπόψη και να ενημερώσει τη διοίκηση για αυτή την ανεπάρκεια (Pickett, 2010).

Τέλος, σκοπός του εσωτερικού ελέγχου είναι να παρέχει μια γενική ενημέρωση και συμβουλευτική προς τη διοίκηση, σχετικά με κάθε ανησυχητικό εύρημα της ελεγκτικής διαδικασίας, κάνοντας συστάσεις για τη διόρθωση των ενδεχόμενων προβλημάτων. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, η πραγματοποίηση των τελικών ενεργειών για τη διόρθωση αυτών των προβλημάτων, εξαρτώνται από τη διοίκηση του οργανισμού (Pickett, 2010).

1.4.Είδη Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να διαφοροποιείται με βάση το σκοπό του, το περιεχόμενο του και τον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης του. Έτσι διακρίνονται τρεις τύποι εσωτερικού ελέγχου: οι τυποποιημένοι έλεγχοι, οι ειδικοί έλεγχοι και οι έλεγχοι ad-hoc. Η ανάθεση ενός ελέγχου σε έναν τύπο, έχει ως αποτέλεσμα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά για την επιχείρηση που επηρεάζουν κάθε στάδιο του χάρτη ελέγχου: από τον τρόπο από τον προγραμματίζεται ο έλεγχος, την ύπαρξη ενός πεδίου εφαρμογής και προγράμματος εργασίας, τη μορφή και το χρονοδιάγραμμα του ελέγχου εκτέλεσης, μέσω των διαφόρων εντύπων υποβολής εκθέσεων, έως και τη διαδικασία παρακολούθησης (Kagermann et al, 2008).

Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό των τυποποιημένων ελέγχων είναι γίνονται επανειλημμένα και σε τακτική βάση. Αυτό σημαίνει ότι ο έλεγχος μπορεί να τυποποιηθεί, δηλαδή το περιεχόμενό του και η διαδικασία μπορούν να εφαρμοστούν σε οποιοδήποτε αριθμό παρόμοιων αντικειμένων ελέγχου. Παραδείγματα περιλαμβάνουν μεμονωμένες υπηρεσίες σε θυγατρικές, όπως οι λογιστικές πράξεις. Ωστόσο, παρόμοιες διαδικασίες, όπως η μισθοδοσία και τα λοιπά έξοδα, μπορούν επίσης να καθοριστούν για τυποποιημένους ελέγχους. Οι τυποποιημένοι έλεγχοι είναι επίσης χρήσιμοι σε τομείς στους οποίους πρέπει να εναρμονιστούν οι κατευθυντήριες γραμμές, οι κανόνες και τα πρότυπα των διεργασιών. Οι συνήθεις έλεγχοι διεξάγονται συχνά τοπικά (Kagermann et al, 2008).

Οι τυποποιημένοι έλεγχοι έχουν κάποια χαρακτηριστικά, από την άποψη της οργάνωσης και εκτέλεσης τους. Στο πλαίσιο του ετήσιου σχεδιασμού του ελέγχου, υπόκεινται κανονικά σε εκτίμηση κινδύνου και περιλαμβάνονται στο ετήσιο σχέδιο ελέγχου, εφόσον ενδείκνυται. Ο έλεγχος ανακοινώνεται και η ομάδα καταρτίζεται σύμφωνα με σαφείς διαδικασίες. Το πεδίο εφαρμογής, το οποίο περιγράφει το περιεχόμενο του ελέγχου, υπάρχει για τυποποιημένους ελέγχους. Το πρόγραμμα εργασίας καταρτίζεται βάσει του περιεχομένου του υφιστάμενου πεδίου εφαρμογής, το οποίο σημαίνει ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για παρόμοιους ελέγχους. Μπορούν επίσης να καθοριστούν ορισμένες τυπικές δραστηριότητες πεδίου εργασίας για το στάδιο της εκτέλεσης του ελέγχου, π.χ. διαδικασίες δοκιμής δειγμάτων, τεχνικές συνέντευξης ή ερωτηματολόγια. Όλες οι τυποποιημένες αναφορές, από την έκθεση

εφαρμογής μέσω της περίληψης του διοικητικού συμβουλίου, πρέπει να χρησιμοποιούνται για την υποβολή εκθέσεων υπό τυποποιημένους ελέγχους. Ένας από τους λόγους αυτής της απαίτησης είναι ότι τα αποτελέσματα των τυποποιημένων ελέγχων πρέπει να τεκμηριώνονται και να κοινοποιούνται σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες για να εξασφαλίζεται η συμμόρφωση με τη διαδικασία ελέγχου στον οδικό χάρτη ελέγχου. Κατά συνέπεια, κάθε μεμονωμένη προσαρμογή σε αυτό το στάδιο πρέπει να επιφυλάσσεται σε ειδικές δικαιολογημένες περιστάσεις. Το ίδιο ισχύει και για τις διαφορικές φάσεις της παρακολούθησης. Για λόγους βελτιστοποίησης, είναι σημαντικό να εφαρμοστούν αυστηρά τα μέτρα και οι συστάσεις του Εσωτερικού Ελέγχου (Kagermann et al, 2008).

Οι τυποποιημένοι έλεγχοι μπορούν να χρησιμεύσουν ως βάση για τους άλλους τύπους ελέγχου, ιδίως για ειδικούς ελέγχους. Το θέμα ενός ειδικού ελέγχου παρουσιάζεται συνήθως μόνο μία φορά σε ολόκληρο τον οργανισμό. Όπως και οι τυποποιημένοι έλεγχοι, οι ειδικοί έλεγχοι υπόκεινται επίσης στην όλη διαδικασία του ετήσιου προγραμματισμού. Οι ειδικοί έλεγχοι διεξάγονται κατά κύριο λόγο σε παγκόσμιο επίπεδο ή τουλάχιστον σε περιφερειακή βάση, διότι τα θέματα τους είναι συχνά πολύ συγκεκριμένα για να είναι παρόντα σε τοπικό επίπεδο. Συχνά απαιτούν ειδικές τεχνικές γνώσεις και ειδική προετοιμασία, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη σύνθεση της ελεγκτικής ομάδας, διότι οι τεχνικές γνώσεις και τα συμφέροντα των ελεγκτών μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην επιτυχία του ελέγχου (Kagermann et al, 2008).

Οι ειδικοί έλεγχοι απαιτούν διαφορετική μεταχείριση βάσει του χάρτη οδικού ελέγχου, σε σχέση με τους τυπικούς ελέγχους, τουλάχιστον εν μέρει. Παρόλο που περιλαμβάνονται στο ετήσιο σχέδιο ελέγχου, χρειάζονται απαιτούν μεγαλύτερο χρόνο προετοιμασίας, επειδή η διαδικασία θα πρέπει να υποστηρίζεται από εσωτερικούς ή εξωτερικούς εμπειρογνώμονες της εταιρείας εάν είναι δυνατόν. Είναι επίσης απαραίτητος ο επαρκής χρόνος για τη δημιουργία γνώσεων μεταξύ των υπαλλήλων του Εσωτερικού Ελέγχου. Όταν διενεργείται ο έλεγχος, μπορεί να χρειαστεί να χρησιμοποιηθούν ειδικές δραστηριότητες ή τεχνικές ελέγχου. Όπως και με τους τυποποιημένους ελέγχους, οι ελεγκτές πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι εκθέσεις είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις της υποβολής εκθέσεων. Ειδικότερα, η έκθεση εφαρμογής πρέπει να είναι όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη, ώστε τα συμπεράσματα και οι συστάσεις να μπορούν να κοινοποιούνται σε όλους τους ενδιαφερομένους με

τρόπο κατανοητό και σαφή. Το ίδιο ισχύει και για τις ενέργειες παρακολούθησης, όπου πρέπει να παρακολουθείται στενά η πρόοδος των μέτρων εφαρμογής (Kagermann et al, 2008).

Οι ad hoc έλεγχοι, δηλ. οι έλεγχοι που διεξάγονται σε σύντομο χρονικό διάστημα, απαιτούν οι πόροι να μπορούν να αφιερωθούν άμεσα σε θέματα και καθήκοντα που αποτελούν μέρος της αποστολής του Εσωτερικού Ελέγχου. Παραδείγματα περιλαμβάνουν ξαφνικά προβλήματα στις καθημερινές επιχειρηματικές δραστηριότητες, στα ειδικά έργα ή στις εξωτερικές επιχειρηματικές σχέσεις ή στην ανάγκη ανταπόκρισης σε ανοικτούς ή ανώνυμους ισχυρισμούς ή υποψίες απάτης. Επομένως, το περιεχόμενο των ad hoc ελέγχων μπορεί να είναι πολύ διαφορετικό. Είναι επίσης πιθανό οι τυποποιημένοι ή οι ειδικοί έλεγχοι να μετατρέπονται σε ad hoc ελέγχους εάν απαιτούνται άμεσες ενέργειες. Κατά κανόνα, οι ad hoc έλεγχοι είναι εφάπαξ έλεγχοι ειδικών θεμάτων ή που σχετίζονται με συγκεκριμένα θέματα ή με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, ιδίως σε σχέση με ισχυρισμούς ή υποψίες (Kagermann et al, 2008).

Όσον αφορά τις φάσεις της διαδικασίας του ελέγχου, οι ad hoc έλεγχοι έχουν κάποια ειδικά χαρακτηριστικά. Δεδομένου ότι είναι αδύνατον να προγραμματιστεί είτε το περιεχόμενο είτε ο αριθμός των ad hoc ελέγχων κατά τη διάρκεια ενός έτους, ο χρόνος που απαιτήθηκε σε παρελθόντες ελέγχους, είναι η μόνη βάση γνώσης. Τα διαθέσιμα μέχρι σήμερα δεδομένα δείχνουν ότι περίπου το 30% έως 40% της ετήσιας ικανότητας ελέγχου θα πρέπει να προορίζεται για ad hoc ελέγχους. Εφόσον το χρονοδιάγραμμα τους είναι αβέβαιο, οποιοσδήποτε ad hoc έλεγχος θα οδηγήσει σε προσαρμογή στον τρέχοντα σχεδιασμό εκτέλεσης. Εάν ο ad hoc έλεγχος πρόκειται να βασιστεί σε πεδίο εφαρμογής, αυτό το πεδίο εφαρμογής δημιουργείται σταδιακά κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του ελέγχου ή μερικές φορές ακόμη και κατά τη διενέργεια του ελέγχου. Ειδικά όταν οι εφάπαξ έλεγχοι αφορούν ένα άτομο, είναι πρακτικά αδύνατο να συμπεριληφθεί ένα πεδίο εφαρμογής. Οι εσωτερικοί ελεγκτές τεκμηριώνουν το κύριο περιεχόμενο του ελέγχου μετά τον έλεγχο, υπό τη μορφή ενός πεδίου εφαρμογής. Η προετοιμασία ενός ad hoc ελέγχου θα πρέπει πάντα να περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός προγράμματος εργασίας (ακόμη και αν είναι στοιχειώδες), έτσι ώστε το μοντέλο της διαδικασίας να μπορεί να εφαρμοστεί στον έλεγχο όσο το δυνατόν πληρέστερα, παρά τους χρονικούς περιορισμούς και το επιτρεπόμενο περιεχόμενο. Όταν οι εφάπαξ έλεγχοι είναι έρευνες για πρόσωπα, ο

έλεγχος δεν ανακοινώνεται. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί εμπιστευτική συνάντηση με τον κύριο υπεύθυνο για να συζητηθεί εκ των προτέρων η ad hoc ανακοίνωση ελέγχου (Kagermannetal, 2008).

1.5. Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου

Οι εταιρικές και σύνθετες εργασίες εσωτερικού ελέγχου απαιτούν την καθιέρωση ολοκληρωμένων συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, καθώς και την ενσωμάτωσή τους στον οικονομικό κύκλο αναφορών. Η ορθότητα και η αξιοπιστία είναι ένας σημαντικός στόχος του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Αυτό εξασφαλίζει ότι όλες οι νομισματικές συναλλαγές που διεξάγονται από τον οργανισμό είναι σύμφωνες με τις επιχειρησιακές δραστηριότητες της εταιρείας. Οι έλεγχοι σε αυτόν τον τομέα επικεντρώνονται γύρω από πληρωτέους λογαριασμούς και εισπρακτέους λογαριασμούς, εξασφαλίζοντας ότι οι χρηματικοί πόροι δεν χάνονται ή αποστέλλονται σε εσφαλμένους λογαριασμούς. Η κατανομή των πληρωμών σε μετρητά και των σχετικών με την παραλαβή καθυκόντων μεταξύ πολλών υπαλλήλων είναι ένας καλός τρόπος για τον έλεγχο αυτών των σφαλμάτων, όπως και η χρήση ενός λογισμικού εσωτερικού ελέγχου (Lovence, 2016).

Η επικαιρότητα και η αξιοπιστία των πληροφοριών αποτελούν ακόμα ένα βασικό μέλημα που αντιμετωπίζουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Η διοίκηση βασίζεται σε πληροφορίες που συλλέγονται σε έναν οργανισμό για λήψη αποφάσεων κρίσιμης σημασίας, επομένως είναι ζωτικής σημασίας να είναι ακριβείς οι εισερχόμενες πληροφορίες. Οι εσωτερικοί έλεγχοι των πληροφοριών θα πρέπει να παρέχουν διαφάνεια και προσβασιμότητα σε όλα τα επίπεδα του οργανισμού, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι βασικοί φορείς λήψης αποφάσεων έχουν ταυτόχρονα πρόσβαση στα ίδια πρωτεύοντα δεδομένα (Harrer, 2010).

Η αποδοτικότητα είναι πολύ σημαντική για την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, καθώς και για τη μεγιστοποίηση της κερδοφορίας. Οι αποτελεσματικοί εσωτερικοί έλεγχοι μπορούν να εξασφαλίσουν την ολοκλήρωση όλων των καθυκόντων σύμφωνα με τα πρότυπα και την τήρηση όλων των ποσοστώσεων. Οι αναθεωρήσεις απόδοσης και οι επιχειρησιακές διαδικασίες των βέλτιστων πρακτικών είναι αποτελεσματικοί εσωτερικοί έλεγχοι αποτελεσματικότητας (Ackah και Kondgeri, 2013).

Η ασφάλεια επίσης παίζει μεγάλο ρόλο σε οποιοδήποτε σύστημα εσωτερικών ελέγχων. Οι κανόνες και οι διαδικασίες διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διατήρηση μιας ασφαλούς ατμόσφαιρας για τους υπαλλήλους και τους πελάτες. Η ασφάλεια είναι επίσης πολύ σημαντική για οργανισμούς όπως οι τράπεζες που διατηρούν πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία στις περιοχές εργασίας των εργαζομένων. Οι φυσικοί έλεγχοι, όπως οι κλειδαριές και τα σημεία πρόσβασης με κλειδωμένα κλειδιά, είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά σε αυτόν τον τομέα. Οι πολιτικές όπως η απαίτηση να εισέρχεται κανείς σε τραπεζικό θησαυροφυλάκιο ή να χειρίζεται χρήματα για άμεση επίβλεψη μπορεί επίσης να διαδραματίσει ρόλο στον έλεγχο της ασφάλειας (Harter, 2010).

Σύμφωνα με το πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου της COSO, υπάρχουν πέντε αλληλένδετα στοιχεία που προέρχονται από τον τρόπο με τον οποίο η διοίκηση διαχειρίζεται μια επιχείρηση. Τα στοιχεία αυτά παρέχουν ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την περιγραφή και την ανάλυση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που εφαρμόζεται σε έναν οργανισμό, όπως απαιτείται από τους δημοσιονομικούς κανονισμούς. Τα στοιχεία αυτά είναι το περιβάλλον του ελέγχου, η αξιολόγηση του κινδύνου, οι δραστηριότητες του ελέγχου, τα συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών και η παρακολούθηση (Moeller, 2013).

Το περιβάλλον του ελέγχου αποτελεί το θεμέλιο για όλα τα άλλα στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου, παρέχοντας πειθαρχία και δομή. Οι παράγοντες του περιβάλλοντος ελέγχου περιλαμβάνουν την ακεραιότητα, τις δεοντολογικές αξίες, το λειτουργικό στυλ της διοίκησης, την εκχώρηση συστημάτων εξουσίας, καθώς και τις διαδικασίες διαχείρισης και ανάπτυξης των ατόμων στην οργάνωση (Moeller, 2013).

Αναφορικά με την αξιολόγηση του κινδύνου, είναι γεγονός ότι κάθε επιχείρηση αντιμετωπίζει ποικίλους κινδύνους από εξωτερικές και εσωτερικές πηγές, οι οποίες πρέπει να αξιολογηθούν. Προϋπόθεση για την αξιολόγηση των κινδύνων είναι η θέσπιση στόχων και, ως εκ τούτου, η εκτίμηση κινδύνου είναι ο προσδιορισμός και η ανάλυση των σχετικών κινδύνων για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Η αξιολόγηση του κινδύνου αποτελεί προϋπόθεση για τον προσδιορισμό του τρόπου διαχείρισης των κινδύνων (Moeller, 2011; Dittmeier και Casati, 2014).

Στη συνέχεια, οι δραστηριότητες ελέγχου είναι οι πολιτικές και οι διαδικασίες που συμβάλλουν στην εξασφάλιση της διαχείρισης των οδηγιών ή των κατευθυντήριων γραμμών. Συμβάλλουν στην εξασφάλιση των απαραίτητων ενεργειών για την αντιμετώπιση των κινδύνων που ενδέχεται να παρεμποδίσουν την επίτευξη των στόχων της οικονομικής οντότητας. Οι δραστηριότητες ελέγχου εμφανίζονται σε ολόκληρο τον οργανισμό, σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις λειτουργίες. Περιλαμβάνουν ποικίλες δραστηριότητες όπως οι εγκρίσεις, οι άδειες, οι επαληθεύσεις, οι συμφωνίες, οι ανασκοπήσεις των λειτουργικών επιδόσεων και η ασφάλεια των περιουσιακών στοιχείων (Pickett, 2010).

Τα συστήματα πληροφοριών παίζουν επίσης βασικό ρόλο στα συστήματα εσωτερικού ελέγχου καθώς παράγουν εκθέσεις, συμπεριλαμβάνοντας επιχειρησιακές, οικονομικές και συναφείς πληροφορίες που καθιστούν δυνατή τη λειτουργία και τον έλεγχο της επιχείρησης. Με μια ευρύτερη έννοια, η αποτελεσματική επικοινωνία πρέπει να διασφαλίζει τη ροή πληροφοριών προς τα κάτω, πέρα από τον οργανισμό. Πρέπει επίσης να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική επικοινωνία με τους εξωτερικούς φορείς, όπως οι πελάτες, οι προμηθευτές, οι ρυθμιστές και οι μέτοχοι σχετικά με τις θέσεις πολιτικής (Pickett, 2010).

Τέλος τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να παρακολουθούνται - μια διαδικασία που εκτιμά την ποιότητα των επιδόσεων του συστήματος με την πάροδο του χρόνου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω συνεχών δραστηριοτήτων παρακολούθησης ή ξεχωριστών αξιολογήσεων (Ackah και Kondgeri, 2013). Οι ανεπάρκειες του εσωτερικού ελέγχου που εντοπίζονται μέσω αυτών των δραστηριοτήτων παρακολούθησης θα πρέπει να αναφέρονται σε προηγούμενα στάδια και θα πρέπει να λαμβάνονται διορθωτικά μέτρα για τη συνεχή βελτίωση του συστήματος (ISACA, 2010).

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου μπορούν να ταξινομηθούν, με βάση το είδος του ελέγχου που γίνεται, δηλαδή με βάση αν ο έλεγχος είναι ανίχνευσης, προληπτικός ή διορθωτικός. Οι έλεγχοι ανίχνευσης έχουν σχεδιαστεί για να εντοπίζουν τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα και συγκεκριμένα για την ανίχνευση σφαλμάτων και παρατυπιών που μπορεί να έχουν συμβεί. Παραδείγματα ελέγχων ανίχνευσης περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την προετοιμασία των δηλώσεων τραπεζικών συμφωνιών και τη φυσική καταμέτρηση του αποθέματος. Οι προληπτικοί

έλεγχοι από την άλλη, αποσκοπούν στη διατήρηση ή τη πρόληψη σφαλμάτων ή παρατυπιών. Οι προληπτικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν εξουσιοδοτημένες και εγκριτικές συναλλαγές, που χρησιμοποιούν πρόσωπα εμπιστοσύνης και φυσικούς ελέγχους επί των περιουσιακών στοιχείων. Τέλος οι διορθωτικοί έλεγχοι έχουν σχεδιαστεί για να διασφαλιστεί ότι γίνονται διορθωτικές ενέργειες για την αντιστροφή των ανεπιθύμητων ελλείψεων ή για να διαπιστωθεί ότι δεν συμβαίνουν. Οι διορθωτικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν τη διερεύνηση των πηγών συναλλαγών και τη διενέργεια των κατάλληλων διορθώσεων ή προσαρμογών στα λογιστικά βιβλία. Οι διορθωτικοί έλεγχοι κλείνουν έτσι τον βρόχο που αρχίζει με την πρόληψη και περνάει από την ανίχνευση στη διόρθωση (Lovence, 2016).

1.6. Αναγκαιότητα εσωτερικού έλεγχου

Η αναγκαιότητα για έλεγχο, σύμφωνα με τον Γρηγοράκο, κατά κύριο λόγο πηγάζει από την ανθρώπινη φύση και τις έμφυτες αδυναμίες οι οποίες έχουν σαν αποτέλεσμα να συμβαίνουν λάθη, παραλήψεις ακόμη και απάτες.

Συνεπώς, τα τελευταία χρόνια ένα από τα τμήματα που συμβάλλουν στην βιωσιμότητα και στην ενίσχυση των επιχειρήσεων και οργανισμών ενάντια σε φαινόμενα κρουσμάτων απάτης και διαφθοράς είναι αυτό του Εσωτερικού Ελέγχου (Internal Audit). Οι σύγχρονες επιχειρήσεις συνήθως αποτελούνται από πολλά τμήματα, τα οποία είναι πολύ δύσκολο να μπορέσουν να ελεγχθούν αποτελεσματικά αλλά και να λάβουν την απαραίτητη πληροφορία χωρίς την ύπαρξη του εσωτερικού ελέγχου.

Στόχος του Εσωτερικού Ελέγχου (E.E.) είναι να δημιουργήσει αξία για την επιχείρηση, είτε μετρήσιμη (χρηματικά), είτε συμβάλλοντας στην ορθότερη οργάνωση της εταιρείας και στην αποτελεσματικότερη διαχείριση κινδύνων.

Η απουσία των κατάλληλων διαδικασιών Διαχείρισης Κινδύνου και Εσωτερικού Ελέγχου μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του λειτουργικού κινδύνου και του κινδύνου αθέτησης, να προκαλέσει προβλήματα μεταξύ του ανθρώπινου δυναμικού μίας εταιρείας καθώς και να οδηγήσει σε σπατάλη του διαθέσιμου προς διαχείριση χρόνου.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος αποτελεί ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία που μπορεί να έχει στην διάθεσή της η Διοίκηση μίας εταιρείας προκειμένου να επιτύχει καλύτερο έλεγχο στο εσωτερικό της εταιρείας καθώς και για να αποκτήσει δείκτες έγκαιρης προειδοποίησης αναφορικά με επικείμενα χρηματοοικονομικά και μη προβλήματα, ώστε να είναι σε θέση να συνεχίσει απρόσκοπτα την λειτουργία της.

Η Μονάδα Εσωτερικού Ελέγχου (Internal Audit Unit), αποτελεί ένα τμήμα εντός ή εκτός της εταιρείας με κύρια αρμοδιότητα την αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου είναι αποτελεσματικό ως προς την κάλυψη των επιχειρηματικών κινδύνων.

Στην Ελλάδα οργανισμοί τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στον δημόσιο τομέα, είτε υποχρεούμενοι από το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων (π.χ. εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών επιχειρήσεις), είτε αντιλαμβανόμενοι τα οφέλη που απορρέουν από την σύσταση, στελέχωση και δραστηριοποίηση τμημάτων Εσωτερικού Ελέγχου (π.χ. τράπεζες και πολυεθνικές επιχειρήσεις), είτε επειδή παρέχουν υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου (π.χ. ελεγκτικές εταιρείες) έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις από τον Εσωτερικό Έλεγχο.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος και η δημιουργία συστήματος εσωτερικού ελέγχου επιβλήθηκε στην Ελλάδα από το 1999 και μετά, αφού οι εξελίξεις (πλήρης ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συγχωνεύσεις εταιρειών και εισαγωγή τους στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών) έκαναν επιτακτική την αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Με μια απόφαση του 1998 από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, με τρεις αλληπάλληλες αποφάσεις της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και με το Νόμο 3016 του 2002, που αφορά την εταιρική διακυβέρνηση καθιερώθηκε ο Εσωτερικός Έλεγχος στη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Μετά από μια σύντομη περιγραφή της διαδικασίας εισαγωγής των εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αξιών, η οποία ως μοναδικό σκοπό έχει να τονιστεί η αναγκαιότητα ύπαρξης τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου στις εταιρίες, προχωράμε σε μια ανασκόπηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου στο Ελληνικό Δίκαιο. Το κεφάλαιο κλείνει με το κυριότερο θέμα του παρόντος πονήματος, ήτοι του Εσωτερικού Ελέγχου στις εισηγμένες εταιρίες.

2.1. Εισηγμένες Επιχειρήσεις

Από το νόμο ορίζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης συστήματος εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών εταιρίες, όπως αναφέρθηκε και στα παραπάνω. Η εισαγωγή προς διαπραγμάτευση στην Αγορά Τίτλων του ΧΑ υπόκειται στην προηγούμενη έγκριση από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ή μια ισοδύναμη αρχή σε μια δικαιοδοσία του ΕΟΧ. Οι εταιρίες των οποίων οι μετοχές διαπραγματεύονται στο ΧΑ είναι υποχρεωμένες να διαθέτουν τμήμα εσωτερικού ελέγχου, του οποίου τη σύνθεση οφείλουν και να γνωστοποιούν. Το ενημερωτικό δελτίο με τα στοιχεία διαπραγμάτευσης πρέπει να αναθεωρηθεί και να υπογραφεί από σύμβουλο / ανάδοχο που βεβαιώνει ότι δεν παραλείπει ουσιώδη γεγονότα που σχετίζονται με την υποψήφια εταιρεία για την υποβολή αιτήματος και ότι συμμορφώνεται με τις διατάξεις του νόμου περί ενημερωτικών δελτίων (ελληνικός νόμος 3401/2005) (Anderson, 2016).

Το ΧΑ είναι αρμόδιο για την έγκριση της εισαγωγής εγγύησης αφού η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επιβεβαιώσει πρώτα την εκπλήρωση των απαιτήσεων εισαγωγής για την ασφάλεια αυτή, σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς. Για την έγκριση της αίτησης εισαγωγής, το Χ.Α. μπορεί να ζητήσει και να αξιολογήσει πρόσθετα στοιχεία σχετικά με την καταλληλότητα των τίτλων των εκδοτών για την εισαγωγή τους σε συγκεκριμένη αγορά, ιδίως σε σχέση με την οικονομική τους κατάσταση, τον επιχειρηματικό τομέα και την πρόοδό του, τη διαχείριση εταιρικών θεμάτων και την ποιότητα της διαδικασίας εταιρικής διακυβέρνησης. Η αξιολόγηση αυτή βασίζεται σε στοιχεία που ανακοινώνονται στο Χ.Α. από Ερωτηματολόγιο Καταλληλότητας και Φόρμα Εταιρικού Προφίλ, τα οποία

κατατίθενται στην αρχή της διαδικασίας εισδοχής. Η διαδικασία εισαγωγής στο Χ.Α. περιλαμβάνει τα εξής στάδια (Anderson, 2016):

1. την αξιολόγηση της αίτησης εισαγωγής από το ΧΑ, το οποίο ελέγχει το αρχείο κατάθεσης και την εκπλήρωση των απαιτήσεων εισαγωγής και αξιολογεί την καταλληλότητα του εκδότη.
2. την έγκριση της εισαγωγής, όπου μετά την ολοκλήρωση της Δημόσιας Πρότασης, ο εκδότης πρέπει να υποβάλει στο Χ.Α. τα έγγραφα που ορίζονται στη σχετική του απόφαση για τις προϋποθέσεις εισδοχής, κατόπιν των οποίων το Χ.Α. αποφασίζει την εισαγωγή τίτλων προς διαπραγμάτευση.
3. έναρξη διαπραγμάτευσης, η οποία ξεκινά εντός δεκαπέντε ημερολογιακών ημερών από την ημερομηνία έγκρισης με την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται η εκκαθάριση και ο διακανονισμός των εν λόγω κινητών αξιών. Η αίτηση εγγραφής απορρίπτεται από το Χ.Α. σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις εισαγωγής ή με τυχόν ad hoc απαιτήσεις που μπορεί να έχουν καθοριστεί από το Χ.Α. Σε περίπτωση απόρριψης, το Χ.Α. ενημερώνει την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και γνωστοποιεί την απόρριψη στον εκδότη και τον κύριο ανάδοχο. Ο εκδότης μπορεί εντός δέκα ημερολογιακών ημερών από την ημερομηνία της κοινοποίησης αυτής να ζητήσει την ανάκληση της απόφασης του Χ.Α. Η αίτηση εγγραφής απορρίπτεται επίσης από το Χ.Α., εάν το ενημερωτικό δελτίο δεν εγκριθεί από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Το Χ.Α. μπορεί να εγκρίνει αιτήσεις τόσο για πρωτογενή όσο και για δευτερεύουσα εισαγωγή ενός τίτλου σε οποιαδήποτε από τις αγορές του, τόσο από εγχώριους όσο και από ξένους εκδότες. Όσον αφορά τα χρηματοπιστωτικά μέσα των εκδοτών από χώρες εκτός ΕΕ που δεν είναι εισηγμένες σε χρηματιστήριο στην πατρίδα τους, η εγγραφή στο Χ.Α. μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο εάν το Χ.Α. κρίνει ότι η μη κατάταξη στη χώρα προέλευσής τους δεν σχετίζεται με λόγους που αφορούν τη προστασία των επενδυτών (π.χ. η εταιρεία έχει παραβιάσει τους κανόνες της χώρας καταγωγής όσον αφορά τη λειτουργία της εταιρείας). Το Χ.Α. μπορεί να αναστείλει ή να απαλείψει από διαπραγμάτευση ένα χρηματοοικονομικό μέσο το οποίο δεν

συμμορφώνεται πλέον με τους ισχύοντες κανόνες, εκτός αν μια τέτοια απόφαση θα μπορούσε να προκαλέσει σημαντική ζημία στα συμφέροντα των επενδυτών ή την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς.

2.2. Ανασκόπηση Νομοθετικού Πλαισίου Εσωτερικού Ελέγχου

Η ΕΚ είναι ο φορέας που έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην Ελλάδα, αναφορικά με το πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες στην Ελλάδα. Η ΕΚ για πρώτη φορά με την απόφαση 5/204/14-11-2000, έθεσε το θεσμικό πλαίσιο για τον εσωτερικό έλεγχο. Εκεί ορίστηκε για πρώτη φορά, αν και όχι υποχρεωτικά ότι τα ΔΣ των εισηγμένων εταιρειών θα πρέπει να προβαίνουν στη σύσταση ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου, το οποίο θα έχει την ευθύνη της συνεχούς παρακολούθησης της λειτουργίας της επιχείρησης και της γραπτής ενημέρωσης του ΔΣ, για θέματα σχετικά με την εφαρμογή του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας (Lambadarios και Malanou, 2013).

Ακόμα ένα σημαντικό νομοθετικό πλαίσιο που αφορά τον εσωτερικό έλεγχο στις εισηγμένες εταιρείες στην Ελλάδα, ήταν ο Ν. 3016/2002. Η εφαρμογή του νόμου αυτού ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα, στο τοπίο του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα λόγω των δόλιων πρακτικών και των πολυάριθμων εταιρικών σκανδάλων που είχαν συμβεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 (Dasilas και Papasygiopoulos, 2015). Ο νόμος καθιέρωσε τη δημιουργία υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου για να βοηθήσουν τα ανώτερα στελέχη στο έργο τους και τους επενδυτές στις αποφάσεις τους (Bradleyetal, 2005). Η ΕΚ και το ΧΑ ενθάρρυναν τις εισηγμένες εταιρείες να βελτιώσουν τους μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου τους και να ενισχύσουν το ρόλο των μειοψηφούντων μετόχων στη διοίκηση επιχειρήσεων (Anderson, 2016).

Σύμφωνα με τον νόμο αυτό ο εσωτερικός κανονισμός της εταιρείας πρέπει να ορίζει όλες τις διαδικασίες ασφαλείας για την επιτυχή λειτουργία της εταιρείας και αποτελεί μέρος του γενικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας, η τήρηση του οποίου εποπτεύεται από τη διοίκηση εσωτερικού ελέγχου. Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου παρακολουθεί την εφαρμογή του εσωτερικού κανονισμού της εταιρείας και περιλαμβάνει όλους τους μηχανισμούς επιθεώρησης και τις ενέργειες

που καλύπτουν τη δραστηριότητα της εταιρείας. Η οργάνωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, αποτέλεσε για πρώτη φορά απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή των εταιρειών στο ΧΑ. Το σύστημα πρέπει να διασφαλίζει ότι όλες οι συναλλαγές εκτελούνται από αρμόδια πρόσωπα, ότι τα οικονομικά έγγραφα της εταιρείας αντιπροσωπεύουν το πραγματικό τους καθεστώς, ότι τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας προστατεύονται και ότι η εταιρεία λειτουργεί νόμιμα, ειδικά σύμφωνα με τη νομοθεσία περί χρηματιστηρίου. Ο εσωτερικός έλεγχος διεξάγεται από ένα ειδικό όργανο, τους εσωτερικούς επιθεωρητές, το οποίο διορίζεται αποκλειστικά από το ΔΣ. Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, οι εσωτερικοί επιθεωρητές είναι απόλυτα ανεξάρτητοι, δεν υπάγονται σε κανένα άλλο διοικητικό όργανο της εταιρείας και εποπτεύονται από ένα έως τρία μη εκτελεστικά μέλη του ΔΣ (Kontogeorgis και Filis, 2012).

Στη συνέχεια ο νόμος 3429/2005, εισήγαγε τον εσωτερικό έλεγχο στις δημόσιες επιχειρήσεις. Οι κρατικές εταιρείες, που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, στις οποίες το κράτος κατέχει πλειοψηφικές ή μειοψηφικές συμμετοχές, δεν θεωρούνται ότι ανήκουν στο δημόσιο. Οι εταιρίες αυτές διοικούνται, οργανώνονται και λειτουργούν βάσει του νόμου περί εταιρειών 2190/1920 και του νόμου περί εταιρικής διακυβέρνησης 3016/2002. Ο νόμος 3429/2005 ορίζει την υποχρεωτική σύσταση επιτροπής ελέγχου στις επιχειρήσεις αυτές, η οποία έχει τα καθήκοντα και αρμοδιότητες που ορίζονται στον νόμο 3016/2002 (Grose et al, 2013).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου στον δημόσιο τομέα είχε ήδη βασιστεί στο νόμο 273/1999, ο οποίος προέβλεπε τη δημιουργία του σώματος εσωτερικών ελεγκτών στον δημόσιο τομέα. Έτσι στην ουσία ο νόμος 3429/2005, ήταν ένα νομοθετικό πλαίσιο που ενίσχυσε τον εσωτερικό έλεγχο στις δημόσιες επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο ΧΑ (Grose et al, 2013).

Ένα χρόνο αργότερα η απόφαση 2577/2006, εισήγαγε επίσης τον εσωτερικό έλεγχο στις τράπεζες και τα λοιπά χρηματοοικονομικά ιδρύματα. Η απόφαση 2577/2006 του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος αποτέλεσε σημαντικό βήμα για τη βελτίωση του εσωτερικού ελέγχου στον τραπεζικό τομέα στην Ελλάδα. Η καινοτομία της απόφασης του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος ήταν ότι καθιέρωσε δύο νέες επιτροπές. Αυτές οι επιτροπές ήταν η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων και η Επιτροπή Ελέγχου (Siouzou et al, 2017). Κάθε χρηματοοικονομική

εταιρεία που είναι εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αθηνών πρέπει να διαθέτει επιτροπή ελέγχου. Μεταξύ των καθηκόντων της επιτροπής ελέγχου είναι τα εξής: «1) η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, 2) η υποβολή προτάσεων για την επίλυση των αδυναμιών του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και 3) η αξιολόγηση του τμήματος εσωτερικού ελέγχου» (Kontogeorgis και Filos, 2012, σ. 7).

Σύμφωνα με την απόφαση 2577/2006, το σύστημα εσωτερικού ελέγχου μιας τράπεζας είναι το «σύνολο μηχανισμών και διαδικασιών ελέγχου που καλύπτουν συνεχώς κάθε δραστηριότητα του πιστωτικού ιδρύματος και συμβάλλουν στην αποτελεσματική και ασφαλή λειτουργία του». Η κυριότερη ευθύνη για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, της διαφάνειας και της ενίσχυσης του ανταγωνισμού είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ενέκρινε επίσης τις πράξεις που πρέπει να αναφερθούν (Siouzou et al, 2017).

Μια αρχή που θεσπίστηκε με τον νόμο 2577/2006 είναι η αρχή των «τεσσάρων οφθαλμών», καθώς και η συμβουλευτική συμμετοχή των Μονάδων Εσωτερικού Ελέγχου, Διαχείρισης Κινδύνων και Συμμόρφωσης στο σχεδιασμό νέων προϊόντων και τη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, ο νόμος τονίζει τον ρόλο του προσωπικού και τον διαχωρισμό των καθηκόντων (προκειμένου να επιτευχθεί ανεξαρτησία του ελέγχου και της καλύτερης διαχείρισης του κινδύνου), τις υποχρεώσεις που πρέπει να πληρούνται για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών και τις υποχρεώσεις των θεσμών για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο ρόλο της Μονάδας Εσωτερικού Ελέγχου και Επιθεώρησης, που θα πρέπει να αναθεωρείται. Επιπλέον, οι θυγατρικές του ομίλου πρέπει να διατηρούν συστήματα εσωτερικού ελέγχου, με τη μητρική να κατέχει τον ρόλο του συντονιστή των σχετικών διαδικασιών. Μεγάλη έμφαση δίνεται κυρίως στη διαχείριση κινδύνου, στα πλαίσια της λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού των τραπεζών, καθώς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, λόγω της ιδιαίτερης φύσης τους, αντιμετωπίζουν σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι διαφέρουν σημαντικά από άλλες επιχειρήσεις, όπως είναι ο κίνδυνος ρευστότητας, ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος αγοράς, ο κίνδυνος επιτοκίου, ο λειτουργικός κίνδυνος, ο κίνδυνος χώρας, ο συστημικός κίνδυνος, ο συναλλαγματικός κίνδυνος κ.α. (Siouzou et al, 2017).

Ακόμα δύο Πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, οι 2595/2007 και 2597/2007 εισάγουν ρυθμίσεις που ενισχύουν τα Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένων των λειτουργιών ελέγχου, της συμμόρφωσης και της διαχείρισης κινδύνων (Dimitriadis και Botoroulos, 2013).

Πέρα από τα τραπεζικά ιδρύματα, ο νόμος ο οποίος πλέον έκανε υποχρεωτική τη δημιουργία ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες στο ΧΑ, εταιρείες ήταν ο νόμος 3693/2008, ο οποίος υποχρέωσε τις τότε εισηγμένες εταιρείες να δημιουργήσουν ελεγκτική επιτροπή (Kontogeorgis και Filos, 2012), η οποία θα αποτελείται τουλάχιστον από δύο μη εκτελεστικούς διευθυντές και ένα ανεξάρτητο μη εκτελεστικό μέλος (Koutourpis, 2014).

Πιο πρόσφατα ο νόμος 3873/2010 (ο οποίος έγκειται στην υλοποίηση την της Οδηγίας 2006/46 / ΕΚ σχετικά με την υποβολή εκθέσεων για τις εταιρείες και την τροποποίηση των λογιστικών οδηγιών στην ελληνική νομοθεσία), υποχρέωσε τις εισηγμένες στο ΧΑ επιχειρήσεις να αποκαλύπτουν τον ισχύοντα κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης (Neratzidis και Filos, 2014). Οι εκτεταμένοι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης έχουν διατάξεις σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, κάθε επιτροπή πρέπει να αποκαλύπτει πληροφορίες σχετικά με τη σύνθεση και τη λειτουργία της. Η επιτροπή ελέγχου έχει την ίδια υποχρέωση. Ως εκ τούτου, ο νόμος αυτός ενίσχυσε σημαντικά τις πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της επιτροπής ελέγχου.

Σύμφωνα με τους Kontogerogis και Filos (2012), ο νόμος 3873/2010 συνέβαλε στην αύξηση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου και στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λειτουργίας της επιτροπής ελέγχου.

Ο νόμος 3873/2010, ήταν και αυτός που αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο του Ελληνικού Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης, ο οποίος αναπτύχθηκε αρχικά το 2011 από τον ΣΕΒ, και στη συνέχεια τροποποιήθηκε το 2013, ώστε να είναι πλήρως συμβατός στις λειτουργίες εσωτερικού ελέγχου των εισηγμένων εταιρειών στο ΧΑ (Petsinidou, 2018).

Ως εκ τούτου το σημαντικότερο βήμα προς την ενίσχυση του εσωτερικού ελέγχου των εισηγμένων επιχειρήσεων, ήταν ο Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης ο οποίος εκδόθηκε από τον Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων τον Οκτώβριο του 2013 και είχε ως απώτερους σκοπούς τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας (ΕΚΕΔ, 2013).

Ο ΕΚΕΔ εισήχθη σε μια πολύ σημαντική και χρονικά κατάλληλη περίοδο, όπου η οικονομική ύφεση, τόσο στην Ελλάδα, όσο και προγενέστερα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, είχε ήδη εκδηλωθεί και είχε αρχίσει να επηρεάζει αρνητικά το επιχειρηματικό περιβάλλον (Bekiaris et al, 2013). Η χρονική αυτή στιγμή εισαγωγής του ΕΚΕΔ, ήταν επίσης πολύ καίρια επειδή ένα από τα σημαντικότερα αίτια εκδήλωσης της ύφεσης στις ΗΠΑ ήταν και η έλλειψη κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (Aebi et al, 2012; Adams, 2012).

Η συμβολή του ΕΚΕΔ ήταν και είναι πολύτιμη για την Ελλάδα, ώστε να ξεπεράσει τη μεγάλη οικονομική κρίση που βιώνει. Ο σκοπός της έκδοσης κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης ήταν να αποτελέσει συμβουλευτικό εργαλείο για τα μέλη του ΔΣ, των εισηγμένων επιχειρήσεων, Ο ΕΚΕΔ υποδηλώνει, μεταξύ άλλων ότι η πλειοψηφία των μελών της επιτροπής ελέγχου είναι ανεξάρτητοι και μη εκτελεστικοί. Τουλάχιστον ένα μέλος της επιτροπής ελέγχου πρέπει να έχει γνώση της λογιστικής και του ελέγχου. Ωστόσο η μεγάλη καινοτομία του ήταν ότι η ελεγκτική επιτροπή θα επιβλέπει τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου. Η εταιρεία πρέπει να ενημερώνει όλα τα μέρη συμφερόντων σχετικά με τις εργασίες της επιτροπής ελέγχου και τον αριθμό των συνεδριάσεών της βάσει άλλων διατάξεων του κώδικα. Επιπλέον, η λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου πρέπει να είναι σύμφωνη με αναγνωρισμένο κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης ή άλλο αναγνωρισμένο πλαίσιο. Ο ΕΚΕΔ δηλώνει επίσης ότι μια εταιρεία μπορεί να έχει εξωτερικούς συμβούλους για να εξετάσει την εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου (ΕΚΕΔ, 2013).

Συνοψίζοντας τα σημαντικότερα νομοθετικά πλαίσια και οι καινοτομίες που εισήγαγαν στο πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου των εισηγμένων επιχειρήσεων συνοψίζονται στον Πίνακα 2.1.

Πίνακας 2.1. Ανασκόπηση νομοθετικών πλαισίων για τον εσωτερικό έλεγχο στις εισηγμένες εταιρείες στην Ελλάδα

Έτος	Νομοθετικό πλαίσιο	Περιγραφή
2000	Απόφαση 5/204/14-11-2000	Απόφαση σχετικά με τη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις επιχειρήσεις
2002	3016/2002	Οι εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ υποχρεούνται να διαθέτουν τμήμα εσωτερικού ελέγχου
2005	3429/2005	Δημιουργία τμήματος εσωτερικού ελέγχου για τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας
2006	Απόφαση 2577/2006 του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδας	Δημιουργία επιτροπής ελέγχου για τις τράπεζες και τα πιστωτικά ιδρύματα
2008	3693/2008	Όλες οι εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ υποχρεούνται να διαθέτουν Επιτροπή Ελέγχου
2010	3873/2010	Οι εταιρείες που είναι εισηγμένες στο ΧΑ υποχρεούνται να γνωστοποιούν τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και λεπτομέρειες σχετικά με τη λειτουργία της
2013	Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης από τον ΣΕΒ	Κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης με σημαντικές διατάξεις, σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου

2.3. Εσωτερικός Έλεγχος σε Εισηγμένες Εταιρείες στην Ελλάδα

Η αυξανόμενη ανάγκη για διαφάνεια στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και την οικονομική πληροφόρηση είναι υψίστης σημασίας για έναν οργανισμό προκειμένου να επιτύχει (Drogalas et al, 2016). Κατά συνέπεια, ο εσωτερικός έλεγχος έχει προσελκύσει μεγάλη προσοχή από τους ερευνητές στην Ελλάδα οι οποίοι έχουν σπεύσει να μελετήσουν τον τρόπο με τον οποίο ο εσωτερικός έλεγχος εφαρμόζεται στις εισηγμένες εταιρείες, τους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική εφαρμογή του και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει στην απόδοση της επιχείρησης.

Όπως τονίζουν οι Kontogiorgis και Filos (2012), το νομοθετικό πλαίσιο (έτσι όπως αναλύθηκε στη προηγούμενη παράγραφο) είναι το αποτέλεσμα της υιοθέτησης των αρχών των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού Ελέγχου. Η υιοθέτηση των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού Ελέγχου έχει γίνει σταδιακά στη χώρα, καθώς οι ελληνικές επιχειρήσεις συνειδητοποιούσαν όλο και περισσότερο την ανάγκη του αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου. Ωστόσο όπως τονίζεται το μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων και η συγκέντρωση των μεγαλύτερων μετοχών στα ΔΣ στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, ήταν παράγοντες που καθυστέρησαν την υιοθέτηση της διεθνούς ελεγκτικής πρακτικής στην Ελλάδα. Αν και το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, άσκησε μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση ενός πλαισίου εσωτερικού ελέγχου στη χώρα, η υιοθέτηση των διεθνών πρακτικών εσωτερικού ελέγχου πραγματοποιήθηκε πολύ αργά, όταν ήδη είχε συνταχθεί η 8η Ευρωπαϊκή Οδηγία για τις επιτροπές εσωτερικού ελέγχου.

Οι Bekiaris, et al., (2013), πιο πρόσφατα τονίζουν ότι ο εσωτερικός έλεγχος στις εισηγμένες εταιρείες έχει υποστεί μια σειρά διαρθρωτικών αλλαγών τα τελευταία χρόνια. Η εφαρμογή νέων κανόνων και κανονισμών που αφορούν τον εσωτερικό έλεγχο, την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών, την οικονομική κρίση και την ανάγκη για πιο εντατικό και συνεχή έλεγχο από τις εταιρείες, έχουν οδηγήσει σε πολλές αλλαγές, όχι μόνο στη διαδικασία εσωτερικού ελέγχου, αλλά και στον ρόλο των εσωτερικών ελεγκτών και το γενικό πεδίο εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου.

Το 2004, το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών εξέτασε τον ορισμό, την έννοια και τους στόχους του εσωτερικού ελέγχου, προκειμένου να δώσει οδηγίες στους εσωτερικούς ελεγκτές. Στον αναθεωρημένο ορισμό επισημαίνεται μια πιο ολιστική και διαχειριστική προσέγγιση και όχι η προηγούμενη ευρέως αποδεκτή

αντίληψη ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές περιορίζονται αυστηρά στις δραστηριότητες δημοσιονομικού ελέγχου. Σε αυτή τη νέα προσέγγιση, τονίζεται ο συμβουλευτικός ρόλος του εσωτερικού ελέγχου, σύμφωνα με τη στρατηγική διαχείριση. Αναφέρεται επίσης ότι ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει να προσθέτει αξία σε έναν οργανισμό και να συμβάλλει στην επίτευξη των εταιρικών στόχων (Drogalas et al, 2016).

Οι Drogalas et al (2011), είχαν επίσης τονίσει ότι ο εσωτερικός έλεγχος έχει γίνει περισσότερο προσανατολισμένος προς τη διαχείριση, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Με αυτή την έννοια δηλώνεται ότι ο εσωτερικός έλεγχος μέσω της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση, προκειμένου να οδηγήσει την εταιρία στην αριστεία των διοικητικών στελεχών και να προσελκύσει νέους επενδυτές στις μικρότερες επιχειρήσεις.

Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα, οι Drogalas et al. (2014) είχαν εξετάσει την έκταση της εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου στα τμήματα της Ελληνικής Αστυνομίας και την προστιθέμενη αξία στον οργανισμό από την εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου. Τα αποτελέσματα έδειξαν γενικά ότι η εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου παρακολουθεί με επιτυχία τις δραστηριότητες της εταιρείας, προστατεύει τα περιουσιακά της στοιχεία, αποτρέπει την απάτη, εντοπίζει και διορθώνει σφάλματα και εγγυάται την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων.

Ωστόσο, η αποτελεσματική εφαρμογή του εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Για παράδειγμα σε έρευνα που έγινε από τους Drogalas et al (2015), βρέθηκε ότι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες, ήταν η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου, οι ικανότητες των μελών της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου, η ανεξαρτησία των μελών της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου, καθώς και η υποστήριξη της διαχείρισης.

Σύμφωνα με τα άρθρα 6,7 και 8 του νόμου 3016/02 για να εισαχθεί μια εταιρεία στην χρηματιστηριακή αγορά πρέπει να διαθέτει εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας και σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Ο κανονισμός αυτός καταρτίζεται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου της οικονομικής μονάδας. Ο κανονισμός

αυτός, ωστόσο δεν αντικαθιστά το καταστατικό της εταιρείας, αντίθετα αποσαφηνίζει τις διατάξεις του.

Προβλέπεται, επίσης, η οργάνωση και η λειτουργία συστήματος εσωτερικού ελέγχου ως ουσιώδης προϋπόθεση για να εισαχθούν μετοχές ή κινητές αξίες σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά. Μια ειδική υπηρεσία της εταιρείας διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο, τα καθήκοντα της οποίας είναι διακριτά στο οργανόγραμμα της εταιρείας. Ο κανονισμός, επιπροσθέτως, οριοθετεί ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι ανεξάρτητοι, δεν υπάγονται ιεραρχικά σε καμία άλλη υπηρεσιακή μονάδα της εταιρείας και εποπτεύονται μόνο από ένα έως τρία μέλη του Δ.Σ.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές ορίζονται από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας και είναι πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης. Ο ίδιος ο νομός θέτει εγγυήσεις σχετικά με την ανεξαρτησία του εσωτερικού ελεγκτή αφού προβλέπει θέματα όπως η καταλληλότητά του από άποψη τυπικών και ουσιαστικών προσόντων γνώσεων και εμπειρίας, της διοικητικής υπαγωγής σε μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου και της απευθείας αμοιβής των εσωτερικών ελεγκτών από το Δ.Σ, οι οποίοι ωστόσο αμείβονται από την εταιρεία.

Όπως ορίζει ο νόμος 3016/02 στο άρθρο 8, η Υπηρεσία Εσωτερικού Ελέγχου έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- α. Να παρακολουθεί την εφαρμογή και τη συνεχή τήρηση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας και του καταστατικού της εταιρίας, καθώς και της σχετικής νομοθεσίας που αφορά τις ανώνυμες και τις χρηματιστηριακές εταιρείες.
- β. Να αναφέρει στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρίας περιπτώσεις σύγκρουσης των ιδιωτικών συμφερόντων των μελών του διοικητικού συμβουλίου ή των διευθυντικών στελεχών της εταιρίας με τα συμφέροντα της εταιρίας, τις οποίες διαπιστώνει κατά την άσκηση των καθηκόντων του.
- γ. Οφείλει να ενημερώνει εγγράφως μια φορά τουλάχιστον το τρίμηνο το διοικητικό συμβούλιο για το διενεργούμενο έλεγχο και να παρίστανται κατά τις γενικές συνελεύσεις των μετόχων.

δ. Να παρέχει, μετά από έγκριση του Δ.Σ. της εταιρίας, οποιαδήποτε πληροφορία ζητηθεί εγγράφως από Εποπτικές Αρχές, να συνεργάζεται με αυτές και διευκολύνει με κάθε δυνατό τρόπο το έργο παρακολούθησης, ελέγχου και εποπτείας που αυτές ασκούν.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι ο εσωτερικός ελεγκτής δύναται να παρέχει πορίσματα ελέγχου, χωρίς όμως να προχωρά σε υποδείξεις. Οφείλει να παρίσταται στις γενικές συνελεύσεις όχι όμως με δικαίωμα παρέμβασης. Η εποπτεία του έργου του εσωτερικού ελεγκτή ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της επιτροπής ελέγχου. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται η αμεροληψία και η ανεξαρτησία του ελεγκτή, αφού παραμένει όσο το δυνατό ανεπηρέαστος από εκτελεστικά μέλη του Δ.Σ., ο ρόλος των οποίων ξεκινά με την κοινοποίηση των πορισμάτων ελέγχου.

Σύμφωνα με το Ν. 2190/20, περί ανωνύμων εταιρειών ο οποίος ορίζει και τα σχετικά με τη σύσταση και λειτουργία αυτών, αναφέρεται ρητά ότι προϋπόθεση εισαγωγής μιας εταιρείας στο χρηματιστήριο είναι να έχει νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, είναι επιφορτισμένη με την εποπτεία χρηματιστηριακών εταιρειών, εταιρειών παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών αλλά και εταιρειών παροχής επενδυτικών υπηρεσιών . Μέσα από πλήθος αποφάσεων που εκδίδει, φροντίζει οι εισηγμένες εταιρείες να κινούνται εντός καθορισμένων ορίων. (Χ.Ι. Νεγκάκης, Π. Δ. Ταχυνάκης 2017)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^Ο: ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται τα στάδια της ελεγκτικής διαδικασίας καθώς και ποιοι είναι στόχοι που επιδιώκει να επιτύχει ο Εσωτερικός Έλεγχος. Παρακάτω, γίνεται αναφορά στον ρόλο των Εσωτερικών Ελεγκτών, στον Κώδικα Δεοντολογίας τους, καθώς επίσης και στα χαρακτηριστικά που οφείλουν να διαθέτουν οι Εσωτερικοί Ελεγκτές, ώστε να καθίστανται αποτελεσματικοί στο έργο τους. Απαραίτητη κρίνεται η αναφορά στην σπουδαιότητα που έχουν τα αποδεικτικά στοιχεία στη διαδικασία του Εσωτερικού Ελέγχου, καθώς είναι τα πλέον αναγκαία για την τεκμηρίωση της έκθεσης ελέγχου. Τέλος, γίνεται μια επισκόπηση της ξενόγλωσσης αρθρογραφίας και ειδικότερα στο ζήτημα στην επίδραση του Εσωτερικού Ελέγχου στην οικονομική μονάδα.

3.1. Στάδια και Ανάλυση Ελεγκτικής Διαδικασίας

Αρχικά κάθε διαδικασία ελέγχου, απαιτεί τον προγραμματισμό των σχετικών διαδικασιών προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι ο έλεγχος διεξάγεται με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο. Ο προγραμματισμός περιλαμβάνει όλα τα θέματα που ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει για να αναπτύξει μια συνολική στρατηγική ελέγχου και ένα σχέδιο ελέγχου για τη διενέργεια του ελέγχου. Ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα της διαδικασίας προγραμματισμού των ελεγκτών, είναι ένα γραπτό σχέδιο που καθορίζει τη συνολική στρατηγική ελέγχου, τη φύση, την έκταση και το χρονοδιάγραμμα του ελεγκτικού έργου (Hightower, 2009).

Η διαδικασία του προγραμματισμού ξεκινά με την απόκτηση επαρκών γνώσεων για τη οντότητα στην οποία θα διενεργηθεί ο έλεγχος, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Σε ότι αφορά την απόκτηση γνώσεων για την οντότητα, ο ελεγκτής θα πρέπει να συγκεντρώσει και να κατανοήσει πληροφορίες σχετικά με την ίδια την επιχείρηση και το περιβάλλον της, όπως το ισχύον πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, η νομική της μορφή, η φύση των δραστηριοτήτων της, η οργανωτική της δομή, η επιλογή και η εφαρμογή των λογιστικών πολιτικών, οι στόχοι, οι στρατηγικές και οι συναφείς επιχειρηματικοί

κίνδυνοι και η μέτρηση και ανασκόπηση της οικονομικής απόδοσης (Hightower, 2009).

Αναφορικά με το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου, η κατανόηση του συστήματος της εταιρείας θα βοηθήσει τον ελεγκτή να εντοπίσει πιθανές ανακρίβειες και παράγοντες που θα μπορούσαν να αυξήσουν τον κίνδυνο ουσιώδους ανακρίβειας. Αυτή η κατανόηση βοηθά τον ελεγκτή αργότερα κατά τη φάση του σχεδιασμού κατά των διαδικασιών ελέγχου. Οι πληροφορίες που είναι σημαντικές στο πλαίσιο αυτό είναι η γενική φύση και τα χαρακτηριστικά του εσωτερικού ελέγχου, οι επιμέρους έλεγχοι της συνολικής διαδικασίας ελέγχου και τα στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου (Hightower, 2009).

Η απόκτηση των γνώσεων αυτών είναι σημαντική επειδή ο ελεγκτής είναι σε θέση να προσδιορίσει τον κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος που επηρεάζει τον υπολογισμό της σημασίας του προγραμματισμού. Αφού εκτελέσει όλες αυτές τις διαδικασίες, ο ελεγκτής είναι σε θέση να αναπτύξει τη συνολική στρατηγική ελέγχου και το λεπτομερές σχέδιο ελέγχου, που αναφέρεται επίσης ως πρόγραμμα ελέγχου. Εάν ο έλεγχος δεν έχει προγραμματιστεί σωστά, ο ελεγκτής μπορεί να διενεργήσει αναποτελεσματικό έλεγχο ή να εκδώσει λανθασμένη έκθεση ελέγχου. Ο προγραμματισμός του ελέγχου είναι μια διαδικασία η οποία εξαρτάται επίσης από τη διοίκηση της εταιρείας, η οποία πρέπει να φροντίσει να παράσχει στον ελεγκτή, όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τη διαδικασία του προγραμματισμού (Phillips, 2015).

Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, ο ελεγκτής πρέπει να προσδιορίσει και να αξιολογήσει τους κινδύνους ουσιώδους ανακρίβειας τόσο σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων όσο και σε επίπεδο ισχυρισμών από τη πλευρά της επιχείρησης. Κατά τον εντοπισμό και την εκτίμηση αυτών των κινδύνων, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει τόσο τους εγγενείς όσο και τους κινδύνους ελέγχου. Το εκτιμώμενο επίπεδο κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του αποδεκτού επιπέδου κινδύνου ανίχνευσης και για τον προγραμματισμό των διαδικασιών ελέγχου που πρόκειται να εκτελεστούν, οι οποίες τελικά εξελίσσονται στη στρατηγική ελέγχου και στο σχέδιο ελέγχου (Kagermann et al, 2007).

Ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάσει την ενδεχόμενη ύπαρξη σφαλμάτων που οφείλονται σε απάτη ή / και μη συμμόρφωση με τους νόμους και κανονισμούς. Η ανακρίβεια μπορεί να προκύψει είτε από λάθος, απάτη ή / και μη συμμόρφωση με

νόμους ή κανονισμούς. Ο βασικός παράγοντας διάκρισης μεταξύ της απάτης και του σφάλματος είναι ότι η απάτη είναι σκόπιμη, ενώ το σφάλμα είναι ακούσιο. Υπάρχουν τρεις κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στην απάτη: 1) πίεση και κίνητρα, 2) ευκαιρία και 3) εξορθολογισμός και στάση. Η απάτη μπορεί να είναι είτε μια ψευδή χρηματοοικονομική πληροφόρηση, είτε κατάχρηση των περιουσιακών στοιχείων της οντότητας. Από την άλλη ο όρος μη συμμόρφωση αναφέρεται σε πράξεις παράλειψης της οντότητας, είτε εσκεμμένες είτε όχι, οι οποίες αντίκεινται στους ισχύοντες νόμους ή κανονισμούς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η απάτη μπορεί να οφείλεται σε πράξη μη συμμόρφωσης (Kagermann et al, 2007).

Στην συνέχεια ο ελεγκτής, θα πρέπει να αναπτύξει και να τεκμηριώσει τις απαντήσεις του στον εκτιμώμενο κίνδυνο, τη συνολική στρατηγική ελέγχου και το λεπτομερές σχέδιο ελέγχου. Αυτό περιλαμβάνει την τεκμηρίωση των αποφάσεων σχετικά με τη φύση, το χρονοδιάγραμμα και τη διενέργεια δοκιμασιών συμφωνίας. Σε αυτό το στάδιο, ο ελεγκτής συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με τους επιχειρηματικούς στόχους, τις επιχειρηματικές στρατηγικές και τους συναφείς επιχειρηματικούς και ελεγκτικούς κινδύνους. Ο ελεγκτής καταγράφει τον τρόπο με τον οποίο η επιχείρηση διαχειρίζεται τους κινδύνους της και στη συνέχεια τεκμηριώνει την επίδραση των κινδύνων και των ελέγχων στις προγραμματισμένες διαδικασίες ελέγχου. Στο στάδιο αυτό οι ελεγκτές θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι έχουν αντιμετωπίσει τους κινδύνους που εντοπίστηκαν, τεκμηριώνοντας τη σύνδεση με τους επιχειρηματικούς στόχους και τη στρατηγική με τα σχέδια ελέγχου (Moeller, 2011).

Στη συνέχεια ο ελεγκτής θα πρέπει να καθορίσει τη στρατηγική ελέγχου. Κατά τον καθορισμό της στρατηγικής ελέγχου, ο ελεγκτής πρέπει να καθορίσει το εύρος της δέσμευσης, να προσδιορίσει τους στόχους υποβολής εκθέσεων για τον προγραμματισμό του χρονοδιαγράμματος του ελέγχου, να εξετάσει τους παράγοντες που θα καθορίσουν το επίκεντρο των προσπαθειών της ομάδας δέσμευσης (καθορισμός κατάλληλων επιπέδων σημαντικότητας, υψηλός κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος κ.λπ.). Η ανάπτυξη της στρατηγικής ελέγχου βοηθάει τον ελεγκτή να προσδιορίσει ποιοι πόροι χρειάζονται για την εκτέλεση της δέσμευσης. Μόλις δημιουργηθεί η στρατηγική ελέγχου, ο ελεγκτής αναπτύσσει ένα σχέδιο ελέγχου (Kagermann et al 2007).

Το σχέδιο ελέγχου είναι πιο λεπτομερές από τη στρατηγική ελέγχου. Στο σχέδιο ελέγχου, ο ελεγκτής τεκμηριώνει: (1) την περιγραφή της φύσης, του χρονοδιαγράμματος και της έκτασης των προγραμματισμένων διαδικασιών αξιολόγησης κινδύνου που πρέπει να χρησιμοποιούνται, (2) τη φύση, το χρονοδιάγραμμα και την έκταση των σχεδιαζόμενων διαδικασιών ελέγχου σε επίπεδο λήψης επιβεβαίωσης για κάθε κατηγορία συναλλαγών, ισοζύγιο λογαριασμού και γνωστοποίηση και (3) την περιγραφή άλλων διαδικασιών ελέγχου που πρέπει να διεκπεραιωθούν προκειμένου να υπάρχει συμμόρφωση με τα ελεγκτικά πρότυπα. Στην ουσία, το σχέδιο ελέγχου θα πρέπει να εξετάσει τον βαθμό και τον τρόπο της αποτελεσματικής διεξαγωγής του ελέγχου (Kagermann et al, 2007).

Κατά την κατάρτιση του σχεδίου ελέγχου, ο ελεγκτής θα πρέπει να καθοδηγείται από τα αποτελέσματα των διαδικασιών αξιολόγησης κινδύνου. Τα πρόσθετα βήματα που πρέπει να εκτελεστούν περιλαμβάνουν: 1) την αξιολόγηση των επιχειρηματικών κινδύνων και την καθιέρωση της σημαντικότητας, 2) την αξιολόγηση της ανάγκης για εμπειρογνώμονες, 3) τη εξέταση της δυνατότητας μη συμμόρφωσης με νόμους και κανονισμούς (παράνομες πράξεις), 4) τον προσδιορισμό των συνδεδεμένων μερών, 5) τη διεξαγωγή προκαταρκτικών αναλυτικών διαδικασιών και 6) την εξέταση πρόσθετων υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας (Moeller, 2011).

Αφού ο ελεγκτής έχει προγραμματίσει και σχεδιάσει τη διαδικασία ελέγχου, πρέπει να συγκεντρώσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά στοιχεία για να βασίσει τη γνώμη του ελέγχου του. Ο ελεγκτής συγκεντρώνει αποδεικτικά στοιχεία διενεργώντας διαδικασίες ελέγχου συμφωνίας, οι οποίοι αποτελούν βασικούς ελέγχους των αριθμητικών στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων. Ο ελεγκτής πρέπει να διεξάγει ουσιαστικές διαδικασίες για την απόκτηση επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών στοιχείων για την έκφραση γνώμης ελέγχου (Kagermann et al, 2007).

Οι ισχυρισμοί, είτε με βάση τις συναλλαγές, το ισοζύγιο ή τη γνωστοποίηση, μαζί με τους κινδύνους που εντοπίστηκαν κατά τη φάση σχεδιασμού, καθοδηγούν τον ελεγκτή στην ανάπτυξη ουσιαστικών διαδικασιών. Κατά την εκτέλεση ουσιαστικών διαδικασιών, ο ελεγκτής μπορεί να εκτελεί είτε χειροκίνητες δοκιμές είτε / και να χρησιμοποιεί τεχνικές ελέγχου με τη βοήθεια υπολογιστή (Kagermann et al, 2007).

Μόλις ο ελεγκτής ολοκληρώσει τη διαδικασία συγκέντρωσης των αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τους ισχυρισμούς των οικονομικών καταστάσεων, ο έλεγχος εισέρχεται στη φάση ολοκλήρωσης. Αρχικά αξιολογείται η επάρκεια και η καταλληλότητα των συλλεχθέντων στοιχείων. Οι προκαταρκτικές εκτιμήσεις του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας (όπως προσδιορίζονται κατά τη φάση σχεδιασμού) χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της επάρκειας και της καταλληλότητας των συλλεχθέντων στοιχείων. Ο ελεγκτής πρέπει να συγκεντρώνει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για να καταλήξει και να αναπτύξει ένα συμπέρασμα σχετικά με τη δίκαιη και ακριβή εικόνα των οικονομικών καταστάσεων. Σε περίπτωση που ο ελεγκτής διαπιστώσει ότι δεν έχουν συγκεντρωθεί επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, πρέπει να εκτελεστούν πρόσθετες διαδικασίες. Μόλις ο ελεγκτής κρίνει ότι έχει επαρκείς πληροφορίες, η φάση ολοκλήρωσης μπορεί να συνεχιστεί (Russell, 2013).

Το επόμενο στάδιο στη φάση αυτή είναι ο προσδιορισμός και η αξιολόγηση των ευρημάτων του ελέγχου και κυρίως όλων των ανακρίβειών που έχουν ενδεχομένως εντοπιστεί. Ο ελεγκτής συγκεντρώνει τις συνολικές διαπιστωθείσες ανακρίβειες και καθορίζει εάν αυτές έχουν παραποιήσει σημαντικά τις οικονομικές καταστάσεις. Ο κατάλογος των αναγνωρισμένων ανακρίβειών συζητείται με τον επιχείρηση και τους υπευθύνους, η οποία έχει την ευκαιρία να διορθώσει ορισμένες ή όλες τις αναγνωρισμένες ανακρίβειες σε περίπτωση που το επιθυμεί. Εάν οι μη διορθωμένες ανακρίβειες κρίνονται σημαντικές, ο ελεγκτής εκφέρει γνώμη που εξηγεί ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι ουσιωδώς ανακριβείς. Εάν οι διορθωμένες ανακρίβειες δεν δ παραποιοούν εσφαλμένα τις οικονομικές καταστάσεις, ο ελεγκτής μπορεί να εκδώσει μια έκθεση με ανεπιφύλακτη γνώμη. Κατά τη φάση ολοκλήρωσης ο ελεγκτής διενεργεί επίσης συνολική αξιολόγηση των οικονομικών καταστάσεων, χρησιμοποιώντας αναλυτικές διαδικασίες καθώς και τις γνώσεις της οντότητας που αποκτήθηκαν σε όλες τις προηγούμενες φάσεις του ελέγχου (Phillips, 2015).

Η τελική φάση της διαδικασίας ελέγχου είναι η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των ελεγκτικών τεκμηρίων και η επιλογή της κατάλληλης έκθεσης ελέγχου. Η έκθεση του ελεγκτή είναι το κύριο προϊόν ή αποτέλεσμα του ελέγχου. Ακριβώς όπως η αναφορά ενός επιθεωρητή, η έκθεση ελέγχου κοινοποιεί τα ευρήματα του ελεγκτή στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων (Russell, 2013).

3.2. Στόχοι Εσωτερικού Ελέγχου

Σύμφωνα με το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, ο εσωτερικός έλεγχος διενεργείται σε σχέση με: α) την εφαρμογή και την τήρηση των κανονισμών και των άρθρων, β) την εφαρμογή και την τήρηση της ισχύουσας νομοθεσίας για την εταιρεία, και ιδίως της νομοθεσίας περί μετοχών και της νομοθεσίας περί εταιρειών, γ) τον εντοπισμό περιπτώσεων σύγκρουσης μεταξύ των συμφερόντων των μελών του ΔΣ ή των ανώτερων στελεχών και των συμφερόντων της εταιρείας, δ) την επίβλεψη των συναλλαγών που πραγματοποιούνται από στελέχη της Εταιρείας και συγγενείς / εταίρους που σχετίζονται με μετοχές της εταιρείας ή των συνδεδεμένων με αυτήν επιχειρήσεων, ε) τον έλεγχο της διαβίβασης των πληροφοριών της εταιρείας και στ) τη διασφάλιση της αποτελεσματικής οργάνωσης και λειτουργίας της εταιρείας σύμφωνα με τα καθεστάτα, τα άρθρα και τις αποφάσεις της διοίκησης (Mytilineos, 2017).

Ο εσωτερικός έλεγχος βασίζεται σε δύο βασικές αρχές. Η πρώτη αρχή συνίσταται στη συμβολή του ΔΣ της επιχείρησης. Δεδομένου ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ένα μέσο που βοηθά και βελτιώνει την αποδοτικότητα της λειτουργίας της εταιρείας και των οικονομικών της αποτελεσμάτων, το ΔΣ είναι το μόνο αρμόδιο όργανο για την πρόσληψη ή την απόλυση των εσωτερικών ελεγκτών και οι επιτροπές ελέγχου έχουν κυρίως συμβουλευτικό ρόλο στη διαδικασία αυτή, όπως θα δούμε παρακάτω. Η δεύτερη αρχή υπογραμμίζει την ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών. Η ευθύνη τους βασίζεται στη συμβατική τους σχέση με την εταιρεία. Η εταιρεία πρέπει να παρέχει ενημέρωση στην ΕΚ, για ενδεχόμενες αλλαγές στα πρόσωπα ή το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, σε ένα χρονικό πλαίσιο, διάρκειας 10 ημερών από την προαναφερόμενη αλλαγή. Ο νόμος δεν επιβάλλει την υιοθέτηση επιτροπής λογιστικού ελέγχου, ωστόσο αυτό προτείνεται από τη σύσταση της ΕΕ της 15.2.2005, μαζί με τα ποιοτικά κριτήρια για τις εταιρείες που είναι εισηγμένες στο ΧΑ. Τα ΔΣ των μεγαλύτερων εταιρειών κεφαλαιοποίησης αποτελούν μια επιτροπή ελέγχου που ασχολείται ιδιαίτερα με όλα τα θέματα εσωτερικού ελέγχου και ελέγχει την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης κινδύνων και των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου (ΕΚΕΔ, 2013).

Στην Ελλάδα, προκειμένου να εξαλειφθούν οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι, οι μηχανισμοί εσωτερικού ελέγχου βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στο ΔΣ, απαγορεύοντας έτσι τη συμμετοχή οποιουδήποτε άλλου φορέα ή εταιρικού υπαλλήλου στις διαδικασίες διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων. Το ΔΣ ή η ελεγκτική του επιτροπή θα πρέπει να είναι υπεύθυνο για τον προσδιορισμό των διαδικασιών διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων, ενώ η διοίκηση θα πρέπει να είναι υπεύθυνη για την καθημερινή εφαρμογή του. Μέχρι πρόσφατα, μόνο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υποχρεώθηκαν να δημιουργήσουν μονάδα διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων και να καθορίσουν τις διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου τους. Το ίδιο προτείνεται σε κάθε εισηγμένη εταιρεία, καθώς αυτή είναι η βέλτιστη πρακτική που μπορεί να οδηγήσει στον έγκαιρο εντοπισμό πιθανών κινδύνων και στην ακριβή αξιολόγηση της απόδοσης της εταιρείας (Stefou, 2009).

3.3. Ο ρόλος των Ελεγκτών και της Ελεγκτικής Επιτροπής

Ο ρόλος των ελεγκτών και της επιτροπής εσωτερικού είναι πολύ σημαντικός στη διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες επιχειρήσεις. Η επιτροπή ελέγχου είναι μια υποεπιτροπή του διοικητικού συμβουλίου, η οποία διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία εσωτερικού ελέγχου παρακολουθώντας τις δραστηριότητες των διαχειριστών όσον αφορά την αποκάλυψη των οικονομικών στοιχείων. Οι ελεγκτές έχουν τέσσερις πολύ βασικές ευθύνες, οι οποίες αφορούν: 1) την παροχή βοήθειας στο διοικητικό συμβούλιο σε θέματα διακυβέρνησης, ιδίως σε εκείνα που αφορούν τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση, 2) την διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ του διοικητικού συμβουλίου και των εξωτερικών ελεγκτών, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την ανεξαρτησία των εξωτερικών ελεγκτών στο έργο τους, 3) την ενίσχυση της εγκυρότητας της δημοσιοποίησης των χρηματοοικονομικών στοιχείων και την εγγύηση της διαφάνειας στην οικονομική πληροφόρηση και 4) την ενίσχυση της θέσης των εξωτερικών διευθυντών, βελτιώνοντας τη σχέση και την επικοινωνία μεταξύ των εξωτερικών διευθυντών, των διευθυντικών στελεχών και των ελεγκτών της εταιρείας (Drogalas et al, 2016).

Προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών επιτροπών, η KPMG είχε δημοσιεύσει ειδική έκθεση, στην οποία πρότεινε πέντε κατευθυντήριες αρχές για τις ελεγκτικές επιτροπές. Η πρώτη αρχή αναφέρει ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη διάρθρωση και μέγεθος της επιτροπής ελέγχου, η οποία μπορεί να

θεωρηθεί αποτελεσματική για όλους τους οργανισμούς, αλλά εξαρτάται από τις ανάγκες κάθε επιχείρησης. Επιπλέον, η επιλογή των σωστών μελών που θα αποτελούν την ελεγκτική επιτροπή, αποτελεί εξίσου καθοριστικό παράγοντα για την αποτελεσματικότητά της, ενώ η παρακολούθηση και ο έλεγχος είναι από τις πρώτες προτεραιότητες της επιτροπής ελέγχου. Επιπλέον, οι διαδικασίες παρακολούθησης των ελεγκτικών επιτροπών πρέπει να διασφαλίζουν τη διαφάνεια της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Τέλος, η επιτροπή ελέγχου υποχρεούται να προωθεί την επικοινωνία μεταξύ των εξωτερικών ελεγκτών και του διοικητικού συμβουλίου, της εταιρείας και της ίδιας της επιτροπής ελέγχου (KPMG, 2006).

Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα, δηλαδή τον Ελληνικό Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης, η σύσταση και η λειτουργία μιας επιτροπής ελέγχου είναι υποχρεωτική για όλες τις εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ. Ο ΕΚΕΔ συνιστά *«τη σύσταση ελεγκτικών επιτροπών που αποτελούνται στην πλειονότητα τους από ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη του ΔΣ»* (ΕΚΕΔ, 2013). Η επιτροπή εσωτερικού ελέγχου, η οποία πρέπει να αποτελείται τουλάχιστον από τρία μέλη και τουλάχιστον ένα από αυτά θα πρέπει να έχει αποδεδειγμένη εμπειρία, συστήνεται από το ΔΣ, καθώς και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση, σε συμφωνία πάντα με τα ισχύοντα νομοθετικά πλαίσια. Επιπρόσθετα το ΔΣ της εισηγμένης εταιρείας, πάντα σε συνεργασία με την επιτροπή εσωτερικού ελέγχου, θα πρέπει από κοινού να καθορίζει τις πολιτικές ελέγχου και να αποφασίζει ποιες είναι οι περισσότερο αποτελεσματικές. Για να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών, η νομοθεσία ορίζει ορισμένες αυστηρές εγγυήσεις, προβλέποντας ρητά ότι ως εσωτερικοί ελεγκτές της εταιρείας, δεν μπορούν να διοριστούν τα μέλη του ΔΣ, διευθυντές με πρόσθετα καθήκοντα πέραν του εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας και οι συγγενείς τους μέχρι το δεύτερο βαθμό (ΕΚΕΔ, 2013).

Ο τρόπος σύμφωνα με τον οποίο, ο ΕΚΕΔ καθορίζει τη σύσταση της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου, είναι μια λύση, η οποία σύμφωνα με πολλούς ερευνητές ταιριάζει απόλυτα στο ελληνικό τοπίο εταιρικού ελέγχου, το οποίο χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των μεγάλων μετόχων στα ΔΣ, καθώς αυξάνει την ισχύ των μετόχων της μειοψηφίας απαιτώντας ανεξάρτητη εποπτεία του εσωτερικού ελέγχου, ο οποίος περιλαμβάνει και τον έλεγχο της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (Bekiaris, 2013; Drogalas et al, 2014).

Οι εισηγμένες εταιρείες είναι ακόμα υποχρεωμένες νομικά, να επανεξετάζουν σε συχνή βάση το υφιστάμενο σύστημα εσωτερικού ελέγχου τους. Ο εσωτερικός έλεγχος έχει οριστεί ως «*μια διαδικασία που πραγματοποιείται από το διοικητικό συμβούλιο, το διοικητικό και άλλο προσωπικό της οντότητας, με σκοπό την παροχή εύλογης βεβαιότητας ως προς την αποτελεσματικότητα και αποτελεσματικότητα των πράξεων, την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς*» (ΕΚΕΔ, 2013).

Τα μέλη της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου είναι υποχρεωμένα: 1) να ζητούν οποιαδήποτε πληροφορία ή βοήθεια κρίνουν κατάλληλη, από οποιονδήποτε υπάλληλο ή τρίτο με τον οποίο συνεργάζεται η εταιρεία, 2) να έχουν πλήρη πρόσβαση σε κάθε έγγραφο και σε οποιοδήποτε τμήμα της εταιρείας, ενώ το ΔΣ είναι υποχρεωμένο να συνεργάζεται πλήρως μαζί τους για να διευκολύνει την εργασία τους, 3) να αξιολογούν εάν η διοίκηση έχει θέσει το κατάλληλο πλαίσιο για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, κατανοώντας τη σημασία της διαχείρισης κινδύνου και του εσωτερικού ελέγχου σε οποιοδήποτε επίπεδο και 4) να επιβεβαιώνουν ότι οι συστάσεις εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου υλοποιούνται από τη διοίκηση (ΕΚΕΔ, 2013, Harrisisetal, 2013).

Τα καθήκοντα των εσωτερικών επιθεωρητών περιλαμβάνουν: 1) τη συνεχή εποπτεία της ορθής εφαρμογής του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας και της σχετικής, με τις ανώνυμες εταιρείες, νομοθεσίας, 2) την υποβολή εκθέσεων στο ΔΣ σχετικά με συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ του ΔΣ και των εκτελεστικών οργάνων της εταιρείας με τα εταιρικά συμφέροντα, 3) τη σύνταξη και υποβολή γραπτής έκθεσης προς το ΔΣ, τουλάχιστον μια φορά στους τρεις μήνες (ΕΚΕΔ, 2013).

Οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει επίσης να φροντίζουν να διαφυλάσσουν τα συμφέροντα των μειοψηφούντων μετόχων της εταιρείας, ασκώντας αποτελεσματικό εσωτερικό έλεγχο στην τρόπο λειτουργίας της εταιρείας. Ωστόσο όπως τονίζεται ερευνητές, παρά την καλή θέληση του νομοθέτη να εξασφαλίσει την ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών, αυτοί στις περισσότερες μέχρι σήμερα εισηγμένες εταιρείες, εξακολουθούν να είναι υπάλληλοι της εταιρείας με σαφή εξάρτηση από το ΔΣ. Το ΔΣ είναι το αποκλειστικό αρμόδιο όργανο για το διορισμό τους και έτσι μπορεί να είναι προκατειλημμένοι στα συμπεράσματά τους (Lambadarios και Katsimi, 2015).

Ειδικότερα σε ότι αφορά την εποπτεία της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου, η επιτροπή ελέγχου έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες (ΕΚΕΔ, 2013):

- [1] η διασφάλιση της ορθής λειτουργίας της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, με βάση τα διεθνή επαγγελματικά πρότυπα.
- [2] ο καθορισμός και η αναθεώρηση όπου απαιτείται των όρων αναφοράς της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας.
- [3] η παρακολούθηση και εξέταση της σωστής λειτουργίας των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου και της ορθής άσκησης των καθηκόντων των εσωτερικών ελεγκτών, που σχετίζονται με τις τριμηνιαίες εκθέσεις ελέγχου.
- [4] η διασφάλιση της ανεξαρτησίας της διαδικασίας του εσωτερικού ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό και στις περιπτώσεις όπου απαιτείται, η επιτροπή μπορεί να κάνει συστάσεις, να συμβουλεύει και να προτείνει το ΔΣ, σχετικά με τον διορισμό ή την απομάκρυνση του επικεφαλής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Στο ίδιο πλαίσιο η επιτροπή ελέγχου προκειμένου να μπορεί να αναλάβει τον παραπάνω ρόλο, θα πρέπει να αξιολογεί συνεχώς τις δράσεις του επικεφαλής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

3.4 Κώδικας Δεοντολογίας Εσωτερικών Ελεγκτών

Ο Κώδικας Δεοντολογίας Εσωτερικών Ελεγκτών διατυπώνει τις βασικές αρχές των ορθών πρακτικών του Εσωτερικού Ελέγχου ως προς τα διάφορα αντικείμενά του. Η προσωπική κρίση των Εσωτερικών Ελεγκτών είναι πολλές φορές απαραίτητη κατά την εφαρμογή αυτών των αρχών ενώ, παράλληλα, έχουν την ευθύνη να συμπεριφέρονται με τρόπο σύμφωνο με τις αρχές της καλής πίστης και ακεραιότητας. Συγκεκριμένα οι Εσωτερικοί Ελεγκτές οφείλουν:

1. Να επιδεικνύουν εντιμότητα, αντικειμενικότητα και επιμέλεια κατά την εκτέλεση των ελέγχων τους.
2. Να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στη χρήση των πληροφοριών που λαμβάνουν κατά τη διάρκεια της εργασίας τους και να μην χρησιμοποιούν επαγγελματικές πληροφορίες καθ' οιονδήποτε τρόπο εκτός του πλαισίου ασκήσεως των καθηκόντων τους.

3. Να επιδεικνύουν επιμέλεια για την τεκμηρίωση της γνώμης που εκφράζεται μέσω κατάλληλου και επαρκούς αποδεικτικού υλικού. Στην Έκθεσή τους, οφείλουν να αναφέρουν και να κοινοποιούν όλα εκείνα τα στοιχεία που περιέχονται σε γνώση τους, τα οποία, αν δεν αποκαλυφθούν, ενδέχεται να οδηγήσουν σε παραπληροφόρηση ή να υποκρύπτουν μη σύννομες πράξεις.
4. Να καταβάλλουν συνεχή προσπάθεια για τη βελτίωση της επαγγελματικότητας, της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν.
5. Να μην συμμετέχουν σε δραστηριότητα που είναι σε σύγκρουση με τα συμφέροντα του οργανισμού ή που επηρεάζει κατ' αντικειμενική κρίση την ικανότητά τους να εκτελέσουν τα καθήκοντά τους.
6. Να μην δέχονται οποιαδήποτε αμοιβή ή δώρο από υπάλληλο, πελάτη, προμηθευτή ή συνεργάτη του οργανισμού που ελέγχουν.

Σύμφωνα με τον Κώδικα Δεοντολογίας του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικού Ελέγχου (Institute of Internal Auditors – ΙΙΑ), ο Εσωτερικός Ελεγκτής : α) οφείλει να ακολουθεί τις αρχές που αφορούν το επάγγελμα και την εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου, δηλαδή να χαρακτηρίζεται από ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, εμπιστευτικότητα και επάρκεια και β) οφείλει να τηρεί τους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς προς τους οποίους επιβάλλεται να συμμορφώνονται οι Εσωτερικοί Ελεγκτές. Επίσης, οι Εσωτερικοί Ελεγκτές οφείλουν να χειρίζονται άριστα τον γραπτό και προφορικό λόγο ώστε να μπορούν, καθαρά και αποτελεσματικά, να επικοινωνούν και να γνωστοποιούν θέματα που σχετίζονται με τους σκοπούς του Ελέγχου, τις αξιολογήσεις, τα συμπεράσματα και τις προτάσεις του Ελέγχου. Οι διαπροσωπικές σχέσεις των Εσωτερικών Ελεγκτών πρέπει να είναι τέτοιες που να τους επιτρέπουν την εποικοδομητική και αποτελεσματική συνεργασία με τους ελεγχόμενους σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα.

3.5 Χαρακτηριστικά Εσωτερικών Ελεγκτών

- **Ανεξαρτησία και Αντικειμενικότητα.** Η λειτουργία του Εσωτερικού Ελέγχου είναι ανεξάρτητη σε θέματα που αφορούν την επιλογή και το εύρος των ελέγχων, τον χρόνο πραγματοποίησής τους, καθώς και το περιεχόμενο των

Εκθέσεων Ελέγχου. Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές δεν έχουν καμία άμεση λειτουργική αρμοδιότητα ή δικαιοδοσία στις περιοχές ελέγχου ή σε διαδικασίες που ενδέχεται να επηρεάσουν την κρίση τους. Η λειτουργία του Εσωτερικού Ελέγχου οφείλει να ασκεί τις δραστηριότητές της με τρόπο αμερόληπτο. Για αυτό το λόγο δεν μπορούν να διοριστούν ως εσωτερικοί ελεγκτές μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή συγγενείς τους. Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές οφείλουν να διατηρούν την αντικειμενικότητά τους κατά την διενέργεια του ελεγκτικού έργου τους και να μην επηρεάζεται η κρίση τους από συμφέροντα ή γνώμες τρίτων. Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές οφείλουν να εκτελούν το ελεγκτικό τους έργο με τρόπο που να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα του έργου. Ως εκ τούτου, δεν πρέπει να αποδέχονται την τοποθέτησή τους σε έργα επί των οποίων δεν είναι για οποιοδήποτε λόγο σε θέση να διασφαλίζουν ουσιαστικές και αντικειμενικές ελεγκτικές κρίσεις. Εάν, για οποιονδήποτε λόγο, γίνεται περιορισμός του πλαισίου λειτουργίας του Εσωτερικού Ελέγχου που εμποδίζει την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών του, ο περιορισμός αυτός μαζί με την πιθανή επίπτωση πρέπει να κοινοποιείται εγγράφως, στο Διοικητικό Συμβούλιο.

- Δέουσα Επαγγελματική Επιμέλεια είναι η εφαρμογή της προσοχής και της ικανότητας που εύλογα θα ήταν αναμενόμενο να επιδείξει ένας συνετός και ικανός Εσωτερικός Ελεγκτής κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Η δέουσα επαγγελματική επιμέλεια είναι ανάλογη της πολυπλοκότητας του ελέγχου που διενεργείται και προϋποθέτει από τον Εσωτερικό Ελεγκτή να εξετάζει και να επαληθεύει το αντικείμενο του ελέγχου σε αντικειμενικώς επαρκή και εύλογο για κάθε περίπτωση βαθμό χωρίς να επιβάλλει απαραίτητα την καθολική επισκόπηση όλων των συναλλαγών. Η δέουσα επαγγελματική επιμέλεια δεν αποκλείει το λάθος, το οποίο ωστόσο είναι αναγκαίο να αποδειχθεί ότι δεν έγινε με δόλο.

3.6. Τα αποδεικτικά στοιχεία στη διαδικασία του Εσωτερικού Ελέγχου

Τα αποδεικτικά στοιχεία στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου έγκειται στο σύνολο των λογιστικών δεδομένων που είναι απαραίτητα για την απόκτηση των σχετικών με τον έλεγχο πληροφοριών. Τα λογιστικά δεδομένα λοιπόν, μπορούν να περιλαμβάνουν τα βιβλία της επιχείρησης, τα ημερολόγια, τα καθολικά, τα

ενισχυτικά φύλλα εργασίας κ.ά. Εκτός από τις λογιστικές πληροφορίες, άλλα έγγραφα όπως επιταγές, τιμολόγια, αποδείξεις, εντολές αγοράς κλπ. είναι πάντα χρήσιμα για τον έλεγχο των αριθμητικών δεδομένων των οικονομικών καταστάσεων ή και των ισχυρισμών της επιχείρησης.

Για την αξιολόγηση της ακρίβειας και ειλικρίνειας των οικονομικών καταστάσεων ο ελεγκτής μπορεί να χρησιμοποιήσει:

- [1] φυσικά στοιχεία, δηλαδή απτά στοιχεία, όπως για παράδειγμα η καταμέτρηση των μετρητών στο ταμείο ή τα αποθέματα των πάγιων περιουσιακών στοιχείων. Η επιτόπου παρακολούθηση ορισμένων επιχειρηματικών διαδικασιών, μπορεί επίσης να είναι πολύ χρήσιμη
- [2] υπολογιστικές εργασίες, δηλαδή υπολογισμούς με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητο να διενεργηθεί εις διπλούν ή και περισσότερες φορές εφόσον απαιτείται
- [3] έγγραφα και αποδεικτικά στοιχεία, όπως τιμολόγια, επιταγές, καθολικά, ημερολόγια, μισθοδοτικές καταστάσεις, κατάλογους αποθεμάτων, κλπ.
- [4] αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες, στην περίπτωση που όσα στοιχεία έχει συγκεντρώσει και είναι διαθέσιμα, δεν επαρκούν για την αξιολόγηση της ακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων.

3.7 Ξενόγλωσση αρθρογραφία για τον Εσωτερικό Έλεγχο

Ο εσωτερικός έλεγχος και η επίδραση του στην οικονομική μονάδα

Η ξενόγλωσση αρθρογραφία έχει εκτενώς ασχοληθεί με τον εσωτερικό έλεγχο και πως αυτός επιδρά στην οικονομική ζωή των μονάδων. Στο άρθρο τους «The Association between Internal Audit Consulting Service and Firm Performance» (2017) οι L.Jiang, W.Messier και D.A. Wood αναλύουν το συσχετισμό μεταξύ της απόδοσης της οικονομικής μονάδας και των υπηρεσιών που λαμβάνει από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου. Αντλώντας τις πληροφορίες τους από παλαιότερες μελέτες που έχουν γίνει, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ επιχειρήσεων ευρείας γκάμας μεγεθών, από μεσαίες μέχρι και μεγάλες (Mennicken and Power 2013). Έχοντας στη διάθεση τους ένα μοναδικό δείγμα προερχόμενο από δεδομένα που έχουν περισυλλεχθεί από διεθνή μοντέλα εσωτερικού ελέγχου, εντοπίζεται η θετική συσχέτιση της παροχής συμβουλών και της

ελεγκτικής λειτουργίας. Έτσι, αποδεικνύεται ότι, ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να αποτελέσει πολύτιμη για την εταιρεία πηγή πληροφοριών, οι οποίες έχουν καθοριστική σημασία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων των οργάνων διοίκησης.

Σε ενίσχυση των παραπάνω θέσεων παρατίθεται και το άρθρο «An International study of Internal Audit function quality» (2017) από τους L. Jiang, P.Andre, C. Richard, οι οποίοι επίσης, προτείνουν την άντληση δεδομένων από διεθνείς πηγές, εξετάζοντας τους οργανωτικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τα κίνητρα των επιχειρήσεων να αναπτύξουν λειτουργίες εσωτερικού ελέγχου υψηλής ποιότητας (IAFs) χρησιμοποιώντας ένα μοναδικό διεθνές δείγμα που διαμορφώνεται με την αντιστοίχιση ιδιοτήτων δεδομένων από μια παγκόσμια έρευνα εσωτερικού ελέγχου με δημόσια δεδομένα που λαμβάνονται από την βάση δεδομένων Worldscope. Όσον αφορά τους οργανωτικούς παράγοντες, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ της ποιότητας της IAF και της σταθερής πολυπλοκότητας και επιβεβαιώνουν ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερη ζήτηση για παρακολούθηση και παροχή συμβουλών και, κατά συνέπεια, μεγαλύτερη ανάγκη για επίσημους ελέγχους. Επιπλέον, η ποιότητα του IAF σχετίζεται θετικά με την επιμέλεια του διοικητικού συμβουλίου και την επιμέλεια της επιτροπής ελέγχου, αλλά συνδέεται αρνητικά με την εξουσία των CEO, πράγμα που υποδηλώνει ότι η ποιότητα του IAF επηρεάζεται από άλλους βασικούς παράγοντες της εταιρικής διακυβέρνησης. Όσον αφορά τους περιβαλλοντικούς παράγοντες, τεκμηριώνεται ότι η ποιότητα του IAF συνδέεται θετικά με τον ανταγωνισμό της βιομηχανίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι το κίνητρο μιας επιχείρησης για υψηλής ποιότητας IAF ενισχύεται όταν αντιμετωπίζει μεγαλύτερη περιβαλλοντική αβεβαιότητα.

Προκειμένου να είναι πιο ευέλικτοι σε ένα διαρκώς μεταλλασσόμενο περιβάλλον και να αντιμετωπίσουν τις επιζήμιες επιπτώσεις μιας οικονομικής κατάστασης σε έντονη ανάπτυξη, οι οργανισμοί πρέπει να αποκτήσουν αποτελεσματικά εργαλεία διαχείρισης που τους επιτρέπουν να επιτύχουν τους στόχους τους και να προστατευθούν από τους εγγενείς κινδύνους. Αυτή είναι η προσέγγιση των El Azhary και T. Omar στο άρθρο τους «The contribution of Internal Audit to the improvement of Internal Control System» (2018). Η εφαρμογή ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου θεωρείται ως εγγύηση ενός οργανωτικού συστήματος και ενός μέσου ελέγχου των ενεργειών υψηλού ρίσκου. Ωστόσο, ένας καλά σχεδιασμένος εσωτερικός έλεγχος παρέχει στον οργανισμό μια ισχυρή αν και όχι απόλυτη διασφάλιση για την

υλοποίηση των στόχων και τη βιωσιμότητά του. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ένας έλεγχος ανώτερου επιπέδου, ο οποίος επιτυγχάνεται από τη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου, φαίνεται να είναι ικανοποιητικός για τις ελλείψεις του εσωτερικού ελέγχου και ένα μέσο εποπτείας και αξιολόγησης της εφαρμογής διαδικασιών και κανόνων εσωτερικού ελέγχου. Στόχος είναι η απόδειξη του τρόπου με τον οποίο ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμμετέχει στη βελτίωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Βασιζόμενοι σε δείγμα δέκα εταιρειών που διαπραγματεύονται στο χρηματιστήριο και δραστηριοποιούνται σε πολλές βιομηχανίες, οι αρθρογράφοι μέσω των συνεντεύξεων που διεξήχθησαν, εντόπισαν πρώτα τα διαφορετικά επίπεδα ελέγχου εντός των οργανισμών και τον βαθμό αποτελεσματικότητάς τους και την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν τους κινδύνους καθώς και τα όρια κάθε τύπου ελέγχου. Συνεπώς, η έρευνα αυτή καταλήγει στο ότι ο εσωτερικός έλεγχος θεωρείται ως απάντηση στις ανεπάρκειες των διαφορετικών χαμηλότερων επιπέδων ελέγχου και ένα μέσο παρακολούθησης και πιλοτικής εφαρμογής της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, ιδίως σε σχέση με τις συστάσεις/ προτάσεις που παρέχονται. Πιο συγκεκριμένα, η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου κρίθηκε ότι είναι η πιο σημαντική λειτουργία, εξαιτίας του ενδιαφέροντος ρόλου που διαδραματίζει η παρακολούθηση των εσωτερικών ελέγχων ενός οργανισμού. Ένας μεγάλος αριθμός ελεγκτών θεωρούσαν τον έλεγχο ως μέσο παρακολούθησης και πιλοτικής εφαρμογής της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου και ως τρόπο ανίχνευσης των επικίνδυνων ενεργειών, προκειμένου να δοθούν συστάσεις που επιτρέπουν να μειωθούν αυτοί οι κίνδυνοι και να συμβάλλουν στη συνεχή αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Εκτός από τον ρόλο τους στην παρακολούθηση των εσωτερικών ελέγχων ενός οργανισμού, οι αρμόδιοι και ανεξάρτητοι εσωτερικοί ελεγκτές μπορούν να συμβάλουν στην αποτελεσματικότητα των αποστολών εξωτερικού ελέγχου παρέχοντας άμεση βοήθεια στον εξωτερικό ελεγκτή. Αυτός μπορεί να βασιστεί σε εκθέσεις και έργα εσωτερικού ελέγχου, έτσι ώστε να μειωθεί το εύρος του ελεγκτικού έργου και να αποφευχθεί η περιττή αλληλοεπικάλυψη.

4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα εργασία μελέτησε και ανέλυσε το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών στην Ελλάδα, μέσα από την ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Η ανασκόπηση του θεωρητικού πλαισίου υπέδειξε ότι ο εσωτερικός έλεγχος είναι μία από τις σημαντικότερες λειτουργίες ενός οργανισμού, επειδή θεωρείται πολύτιμο εργαλείο για την αύξηση της ποιότητας των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και την εξασφάλιση της εγκυρότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί ένα ανεξάρτητο εργαλείο διαχείρισης μιας επιχείρησης που εξετάζει και αξιολογεί τις δραστηριότητες της, παρέχοντας μια δίκαιη και ακριβή εικόνα της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης στα ενδιαφερόμενα μέρη

Σκοπός του εσωτερικού ελέγχου είναι να συμβάλει στην αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων των μελών των επιχειρήσεων, προσφέροντάς τους ανάλυση, αξιολογήσεις, προτάσεις, συμβουλευτικές υπηρεσίες και πληροφορίες σχετικά με τα αντικείμενα του ελέγχου. Ο ρόλος του είναι επίσης πολύ σημαντικός και στη διαδικασία της διαχείρισης του κινδύνου, καθώς οι κίνδυνοι που καθημερινά αντιμετωπίζει μια εταιρεία, μπορεί την εμποδίσουν να επιτύχει τους στόχους της. Στο πλαίσιο αυτό ο εσωτερικός έλεγχος παρέχει διαβεβαίωση ότι οι κίνδυνοι έχουν καθοριστεί επαρκώς, έχουν αξιολογηθεί σωστά και έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη της εμφάνισής τους, καθώς και την αντιμετώπισή τους, στην περίπτωση που έχουν ήδη εκδηλωθεί.

Κάθε εταιρεία απαιτεί τη καθιέρωση ολοκληρωμένων συστημάτων εσωτερικού ελέγχου στο εσωτερικό της, ώστε να φέρνει σε πέρας τις σύνθετες εργασίες εσωτερικού ελέγχου. Τα πέντε συστατικά στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου της COSO (δηλαδή το περιβάλλον του ελέγχου, η αξιολόγηση του κινδύνου, οι δραστηριότητες του ελέγχου, τα συστήματα πληροφοριών και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου), παρέχουν ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την περιγραφή και

την ανάλυση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που εφαρμόζεται στους οργανισμούς.

Σε σχέση με τις εξελίξεις στην Ελλάδα γύρω από τον εσωτερικό έλεγχο, παρατηρήθηκε μιας συνεχής εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η οποία σταδιακά ανέδειξε τον ρόλο και τη σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου στις ελληνικές επιχειρήσεις και γενικότερα στην γενική ελεγκτική πρακτική. Συνοπτικά η απόφαση 5/204/14-11-2000 της ΕΚ, εισήγαγε τη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις επιχειρήσεις, ο Ν. 3016/2002, υποχρέωσε όλες τις εισηγμένες εταιρείες να διαθέτουν τμήμα εσωτερικού ελέγχου, ο Ν. 3429/2005 εισήγαγε τη δημιουργία τμήματος εσωτερικού ελέγχου για τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, που δραστηριοποιούνται στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, η απόφαση 2577/2006 του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδας θέσπισε τη δημιουργία επιτροπής ελέγχου για τις τράπεζες και τα πιστωτικά ιδρύματα, ο Ν. 3693/2008 υποχρέωσε όλες τις εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ να διαθέτουν Επιτροπή Ελέγχου, ο Ν. 3873/υποχρέωσε τις εισηγμένες εταιρείες στο ΧΑ να γνωστοποιούν τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και λεπτομέρειες σχετικά με τη λειτουργία της και ο Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης εισήγαγε σημαντικές διατάξεις, σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες το 2013, αποτελώντας ένα ευρέως αποδεκτό πρότυπο για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου.

Συνολικά η υιοθέτηση προτύπων εσωτερικού ελέγχου διεξήχθη σταδιακά στην Ελλάδα, καθώς τόσο οι επιχειρήσεις, όσο και οι ελληνικές αρχές, συνειδητοποιούσαν όλο και περισσότερο την ανάγκη του αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου για τη σωστή λειτουργία των κεφαλαιαγορών. Ωστόσο διάφοροι παράγοντες, όπως το γεγονός ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι μικρομεσαίες, όσο και το γεγονός ότι οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις, είχαν σημαντική συγκέντρωση των μεγαλύτερων μετοχών τους στα ΔΣ, δημιούργησαν καθυστερήσεις στη τελική εφαρμογή συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ, όπου οι σχετικές Ευρωπαϊκές οδηγίες είχαν ήδη υλοποιηθεί.

Αν και η παρούσα εργασία διερευνά το θέμα του εσωτερικού ελέγχου στις εισηγμένες εταιρείες στην Ελλάδα, από θεωρητικής μόνο πλευράς, εντούτοις αποτελεί μια πλήρη κριτική βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τον ρόλο, τη

σημαντικότητα, το νομοθετικό πλαίσιο και τις πρακτικές διαδικασίες του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα για τις εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

Συνοψίζοντας, η ανασκόπηση της διαθέσιμης αρθρογραφίας αναδεικνύει την έλλειψη ερευνητικών μελετών σχετικά με τα πιο πρακτικά αποτελέσματα που μπορεί να έχει ο εσωτερικός έλεγχος στις εισηγμένες εταιρείες, όπως είναι η απόδοση τους, η προσέλκυση επενδυτών, η βελτίωση της κερδοφορίας, η βελτίωση της εμπιστοσύνης των ενδιαφερόμενων μερών κλπ. Οι μελλοντικές έρευνες λοιπόν προτείνεται να εστιάσουν στα θέματα αυτά αλλά και στον τρόπο με τον οποίο ο εσωτερικός έλεγχος έχει ενδεχομένως συνεισφέρει στην περισσότερο αποδοτική λειτουργία των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της οικονομικής ύφεσης που διανύει η χώρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ackah, D., &Pangka Kondegri, M. (2013). *Effectiveness of Internal Control System as a Quality Control Mechanism in Public Organizations*.

Adams, R. B. (2012). Governance and the financial crisis. *International Review of Finance*, 12(1), 7-38.

Aebi, V., Sabato, G., & Schmid, M. (2012). Risk management, corporate governance, and bank performance in the financial crisis. *Journal of Banking & Finance*, 36(12), 3213-3226.

Anderson M. (2016). *Hellenic Exchanges-Athens Stock Exchange S.A.* Διαθέσιμο από <https://www.sec.gov/divisions/corpfin/cf-noaction/2016/hellenic-exchanges-071516-902b.pdf> [Πρόσβαση 13/4/2018]

Απόφαση 5/204/14.11.2000 του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕπιτροπήςΚεφαλαιαγοράς (ΦΕΚ Β 1487)
[http://www.hcmc.gr/aweb/portalfiles/kodikopoihsh_nomothesis/kataxrisiagoras/HCMC%20Decision%205-204-2000%20\(codified\).pdf](http://www.hcmc.gr/aweb/portalfiles/kodikopoihsh_nomothesis/kataxrisiagoras/HCMC%20Decision%205-204-2000%20(codified).pdf) [Πρόσβαση 28/4/2018]

Arwinge, O. (2012). *Internal control: A study of concept and themes*. London: Springer Science & Business Media.

ATHEXGroup(2016) Ετήσιο δελτίο. Διαθέσιμο:
<http://www.helex.gr/documents/10180/4598885/%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%95%CE%A7%20Annual%20Report%202016%20GR%20v1.1%20Sep2017%29.pdf/8e9beb3c-0e65-4548-91e4-dd9663990ab3> [Πρόσβαση 10/4/2018]

Bekiaris, M., Efthymiou, T., & Koutoupis, A. G. (2013). Economic crisis impact on corporate governance and internal audit: the case of Greece. *Corporate Ownership & Control*, 11(1), 65-74.

Bradley N., Lygizos K., Georgiadis N. (2005). *Country Governance Study: Greece*. Standard & Poors.

Cervellati, E. M., & Fioriti, E. (2009). *Financial supervision in EU Countries*.

Dasilas, A., & Papasyriopoulos, N. (2015). Corporate governance, credit ratings and the capital structure of Greek SME and large listed firms. *Small Business Economics*, 45(1), 215-244.

Dimitriadis P. & Botopoulos K., (2013). *Banking System*. Lambadiaris Law Firm.

Dittmeier C., Casati P. (2014). *Evaluating Internal Control Systems. IIAARF Research Report*. The Institute of Internal Auditors.

Drogalas, G., Pantelidis, P., Vouroutzidou, R., & Kesisi, E. (2011). *Assessment of corporate governance via internal audit*.

Drogalas G., Alampourtsidis S. and Koutoupis A. (2014). Value-added approach of Internal Audit in the Hellenic Police, *Corporate Ownership and Control*. Vol. 11, No. 4, pp. 692-698.

Drogalas G. Karagiorgos T., Arampatzis K. (2015). Factors associated with internal audit effectiveness: Evidence from Greece. *Journal of Accounting and Taxation*, 7(7), 113-122

Drogalas, G., Arampatzis, K., & Anagnostopoulou, E. (2016). The relationship between corporate governance, internal audit and audit committee: Empirical evidence from Greece. *Corporate Ownership and Control*, 14 (1), 569-577.

Elbardan, H., & Kholeif, A. O. (2017). *Enterprise Resource Planning, Corporate Governance and Internal Auditing*. Switzerland: PalgraveMacmillan.

European Scientific Journal March 2018 edition Vol.14, No.7 «The Contribution of Internal Audit to the Improvement of Internal Control System» El Azhary Najah, Taouab Omar

Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (1999). *Εσωτερικός Έλεγχος*.

Ανακτήθηκε από:

http://www.specialedition.gr/pdf_dioik_enim/pdf_de_34/fotiadis.pdf [Πρόσβαση 02/05/2018]

Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης για τις εισηγμένες εταιρείες (ΕΚΕΔ), (2013). Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, Ελληνικά Χρηματιστήρια, ΣΕΒ (Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και βιομηχάνων). Ανακτήθηκε από

[http://www.helex.gr/documents/10180/906743/HCGC GR 20131022.pdf/e8e7b6da-6dd0-4c30-90e9-79fe9ca8383d](http://www.helex.gr/documents/10180/906743/HCGC_GR_20131022.pdf/e8e7b6da-6dd0-4c30-90e9-79fe9ca8383d) [Πρόσβαση 28/4/2018]

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, (2016). *Ετήσια Έκθεση 2016*. Διαθέσιμο από http://www.hcmc.gr/en_US/web/portal/annualreports [Πρόσβαση 13/4/2018]

Gramling, A., & Rittenberg, L. E., Johnstone, K. (2010). *Auditing: a risk-based approach to conducting a quality audit*. 8th edition. Canada:Cengage learning.

Grose, C., Kargidis T., & Chouliaras V. (2014). Corporate governance in practice. The Greek case. *Procedia Economics and Finance*, 9, 369-379.

Harrer, J. (2010). *Internal control strategies: a mid to small business guide*. John Wiley & Sons.

Harissis, H. F., Makrivogiatzakis, G. E., & Arvanitis, S. E. (2013). Risk Assessment in the Context of Internal Audit in Greek Listed Companies at Athens Stock Exchange. *International Journal of Economics & Business Administration (IJEBA)*, 1(3), 14-37.

Hightower, R. (2009). *Internal controls policies and procedures*. John Wiley & Sons.

ISACA (2010). *Monitoring internal control systems and IT*. USA: ISACA

Jiang, Like and Messier, William F. and Wood, David A., The Association between Internal Audit Consulting Services and Firm Performance (July 5, 2017)

Like Jiang,Paul André, Chrystelle Richard“An international study of internal audit function quality”*Journal Accounting and Business Research*, Volume 48, 2018 Issue 3

Kagermann, H., Kinney, W., Kuting, K., & Weber C. P. (2008). *Internal Audit Handbook. Management with the SAP®- Audit Roadmap*. USA: Springer

Kontogeorgis, G., & Filos, J. (2012). *The Implementation of Internal Auditing in Greece*.

Koutoupis A. (2014). Corporate Governance in Greece. In Idowu, S. O., & Çaliyurt, K. T. (Eds.). (2014). *Corporate governance: an international perspective*. Springer Science & Business Media.

KPMG International, Audit Committee Institute, (2006). *Five guiding principles for audit committees*. Geneva: KPMG International

Lambadarios C., Malanou K., (2013). *Societe Anonyme- Company limited by shares. Corporations Listed on the ATHEX*. Greek Law Digest

Lambadarios C., & Katsimi M. (2015). *The principles of corporate governance established by Law 3016/2002 in Greece*. Ανακτήθηκε από http://www.lambadarioslaw.gr/publications/en/corp_Governance.pdf [Πρόσβαση 28/4/2018]

Lovence T. (2016). *Leadership Ethics and Internal Control System: Internal Control System*. Bloomington: Booktango

Manda A., Kondyli A., Anterioti K., Myrat M., (2016). *Overview of the Greek Capital Markets*. Ανακτήθηκε από <http://www.greeklawdigest.gr/topics/capital-markets/item/233-overview-of-the-greek-capital-markets> [Πρόσβαση 02/05/2018]

Moeller, R. R. (2011). *COSO Enterprise Risk Management: Establishing Effective Governance, Risk, and Compliance (GRC) Processes* (Vol. 560). John Wiley & Sons.

Moeller, R. R. (2013). *Executive's Guide to COSO Internal Controls: Understanding and Implementing the New Framework*(Vol. 639). John Wiley & Sons.

Mytilineos(2017) BYLAWS(Internal Regulations)

Ανακτήθηκε από: http://www.mytilineos.gr/Uploads/PRESENTATIONS/INTERNAL_REGULATION_CODE_ENG.pdf[Πρόσβαση 28/4/2018]

X.I. Νεγκάκης, Π. Δ. Ταχυνάκης 2017 Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου

Nerantzidis, M., & Filos, J. (2014). Recent corporate governance developments in Greece. *Corporate Governance*, 14(3), 281-299.

Türetken, O., Jethefer, S., & Ozkan, B.:Internal audit effectiveness: operationalization and influencing factors. Managerial Auditing Journal (2018)

Νόμος 3016/2002. Για την εταιρική διακυβέρνηση, θέματα μισθολογίου και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/360> [Πρόσβαση 28/4/2018]

Νόμος 3429/2005. Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (Δ.Ε.Κ.Ο.). Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/241> [Πρόσβαση 28/4/2018]

Νόμος 3693/2008. Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/43/EK περί υποχρεωτικών ελέγχων των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών, για την τροποποίηση των Οδηγιών 78/660/EOK και 83/349/EOK του Συμβουλίου και για την κατάργηση της Οδηγίας 84/253/EOK του Συμβουλίου και άλλες διατάξεις. [Ορισμός του νόμιμου ελεγκτή ή του ελεγκτικού γραφείου]. Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/162> [Πρόσβαση 30/4/2018]

Νόμος 3873/2010. Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2006/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τους ετήσιους και ενοποιημένους λογαριασμούς εταιρειών ορισμένων μορφών και της οδηγίας 2007/63/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την απαίτηση για τη σύνταξη έκθεσης από ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα σε περίπτωση συγχώνευσης ή διάσπασης ανωνύμων εταιρειών. Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/238> [Πρόσβαση 29/4/2018]

Παπαστάθης Π. (2014). *Ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος και η πρακτική εφαρμογή του*. Αθήνα: Σάκκουλας

Pertsinidou, D. (2018). *Corporate governance and internal audit in Greek public firms of ATHEX*. Hellenic Open University

Phillips, A. W. (2015). *ISO 9001: 2015 Internal Audits Made Easy: Tools, Techniques, and Step-by-step Guidelines for Successful Internal Audits*. ASQ Quality Press.

Pickett, K. S. (2010). *The internal auditing handbook*. UK: John Wiley & Sons.

ΠΡΑΞΗ ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΑΘΜ. 2577/9.3.2006. Πλαίσιο αρχών λειτουργίας και κριτηρίων αξιολόγησης της οργάνωσης και των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και σχετικές αρμοδιότητες των

διοικητικών τους οργάνων. Ανακτήθηκε από

https://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%A0%CE%94.%CE%A4%CE%95_2577-

[9.3.2006 %CE%A0%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CF%81%CF%87%CF%8E%CE%BD%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%A3%CE%95%CE%95.pdf](https://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CF%81%CF%87%CF%8E%CE%BD%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%A3%CE%95%CE%95.pdf) [Πρόσβαση 29/4/2018]

Prouska, R., & Kapsali, M. (Eds.). (2011). *Business and management practices in Greece: a comparative context*. Springer.

Russell, J. P. (2003). *The process auditing techniques guide*. ASQ Quality Press.

Siouziou, I. A., Toudas, K. S., & Menexiadis, M. (2017). Internal audit and systems of internal audit in Greek Banks. *International Conference on Business & Economics of the Hellenic Open University*.

Spanos, L. (2003). The evolution of corporate governance in Greece. In *1st LSE PhD Symposium on Modern Greece: Current Social Science Research on Greece*, London School of Economics, Hellenic Observatory London.

Spanos, L. J. (2005). Corporate governance in Greece: developments and policy implications. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 5(1), 15-30.

Spanos, L. J., Tsiouri, L. J., & Xanthakis, M. D. (2008). Corporate governance rating of family firms at the Athens exchange market. *Managerial Finance*, 34(7), 465-478.

Stefou M. (2009). Corporate Governance reforms in Greece and Cyprus. *Corporate Ownership & Control*. 7 (1), 173-191

Thalassinos E., Kyriazidis T., Thalassinos J., (2006). The Greek Capital Market: Caught in Between Poor Corporate Governance and Market Inefficiency. *European Research Studies* Volume IX, Issue (1-2), 3-24

Thomadakis S., Gounopoulos D., Nounis C., Riginos M., (2014). [Financial Innovation and Growth: Listings and IPOs from 1880 to World War II in the Athens Stock Exchange](#)

Xanthakis, M., Tsipouri, L., & Spanos, L. (2006). *The construction of a corporate governance rating system for a small open capital market: Methodology and applications in the Greek market.*